

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

การศึกษาเพื่อทราบถึงการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ได้ทำการศึกษาดังแต่มรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนทั้ง มรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม และมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม รวมไปถึงระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม การคงอยู่ของมรดกทางวัฒนธรรมไทยใหญ่ที่สืบทอดต่อกันมาจากรุ่นสู่อีกรุ่นหนึ่งนั้น การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชน เป็นการปกป้อง ดูแลรักษา คุณค่ามรดกทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืนนั้น โดยใช้กระบวนการทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้คนไทยใหญ่ในพื้นที่มีวิถีชีวิตทางสังคมภายใต้บริบทของชุมชน ที่ไม่ได้แยกแยะระหว่างการเรียนรู้กับวิถีในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมภายในพื้นที่ชุมชนให้คงอยู่อย่างยั่งยืนนั้น จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการประสานความร่วมมือระหว่างผู้คนในพื้นที่ชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบทอดต่อไปให้กับลูกหลานอย่างยั่งยืน

6.1 ระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่มรดกทางวัฒนธรรม

การศึกษาถึงระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่ของผู้คนในชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู เพื่อทำการวิเคราะห์ถึงรูปแบบของการทำกิจกรรมของผู้คนในชุมชน และการใช้พื้นที่ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับมรดกทางวัฒนธรรมที่ยังคงมีอยู่ในพื้นที่ชุมชน โดยนำผลที่ได้มาวิเคราะห์ เพื่อนำไปหาศักยภาพและแนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งจำเป็นที่จะต้องทราบถึงองค์ประกอบของกิจกรรมต่างๆ ได้แก่ การระบุ ใครทำอะไร ที่ไหน เมื่อไหร่ อย่างไร หรือกิจกรรมต่างๆ นั้น กลุ่มบุคคลใดเป็นผู้กระทำ กระทำที่ใด รวมถึงรายละเอียดของกิจกรรมนั้นๆ ซึ่งข้อมูลดังกล่าวนั้นจะได้มาจากการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-dept Interview) และข้อมูลที่ได้จากการสำรวจพื้นที่ รวมไปถึงการสังเกตการณ์ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการแจกแบบสอบถาม โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบชั้นภูมิ (Stratified Random Sampling) โดยใช้ เพศ อายุ การศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ระยะเวลาที่อาศัยอยู่ในชุมชน และสิทธิการครอบครองอาคารที่พักอาศัยเป็นตัวแปรสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อตัวแปรตามว่ามีพฤติกรรมและความคิดเห็นต่างๆ เกี่ยวกับการจัดกิจกรรมมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนของตนเองอย่างไร ซึ่งในการแจกแบบสอบถามโดยใช้ค่าความคลาดเคลื่อนในการประมาณ

ที่ 0.1 จากจำนวนประชาชนชุมชน 1,167 คน ได้ขนาดตัวอย่างในการสุ่มแบบสอบถามจำนวน 89 คน โดยนำข้อมูลที่ได้ทั้งหมดประมวลเป็นรูปแบบของกิจกรรมต่างๆ ที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) ที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชน ซึ่งข้อมูลเบื้องต้นที่พบเกี่ยวกับการผู้ที่สอบถามส่วนใหญ่มีรายละเอียดดังนี้

ตาราง 6.1 สรุปข้อมูลส่วนบุคคลที่พบเป็นส่วนใหญ่จากการแจกแบบสอบถาม

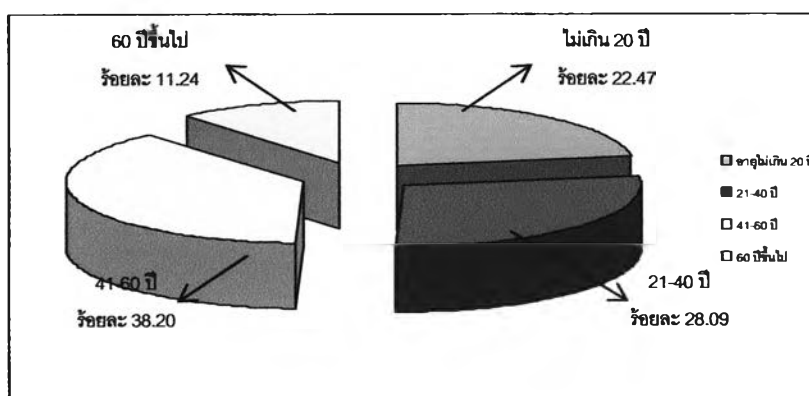
ข้อมูลส่วนบุคคลที่พบจากการแจกแบบสอบถาม	
เพศ	หญิง
อายุ	41-60 ปี
การศึกษา	ต่ำกว่าปริญญาตรี
อาชีพ	เกษตรกร
รายได้เฉลี่ย(ต่อเดือน)	2,001-6,000 บาท
ระยะเวลาของการอยู่อาศัยในชุมชน	31-50 ปี และ 51 ปีขึ้นไป
สิทธิการครอบครองอาคาร	เป็นเจ้าของ

ที่มา : จากการแจกแบบสอบถาม 2552 (จำนวน 89 ชุด)

6.1.1 กลุ่มวัยกับการทำกิจกรรมและการใช้พื้นที่

จากการแจกแบบสอบถามภายในพื้นที่ศึกษา โดยแยกตามกลุ่มอายุพบว่าจำนวนผู้ที่ตอบแบบสอบถามทั้งหมดส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 41-60 ปี ร้อยละ 38.20 รองลงมาอยู่ในช่วงอายุน้อยที่สุดในการตอบแบบสอบถามคือ ผู้ที่มีอายุ 61 ปีขึ้นไป เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องของร่างกายการตอบแบบสอบถาม ดังนั้นพบผู้ตอบแบบสอบถามในกลุ่มนี้เป็นจำนวนน้อย

แผนภูมิที่ 6.1 แสดงจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามโดยแยกตามอายุ

ที่มา : จากแบบสอบถามผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูจำนวน 89 คน

ในการภาพรวมของการทำกิจกรรมและการใช้พื้นที่ต่างๆ ที่มีความสัมพันธ์กับมรดกทางในพื้นที่ชุมชน พบว่า ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับหน้าที่แต่ละอาชีพ รวมทั้งเวลาว่างของแต่ละบุคคล ซึ่งสามารถสรุปโดยแยกตามกลุ่มอาชีพได้ ดังนี้

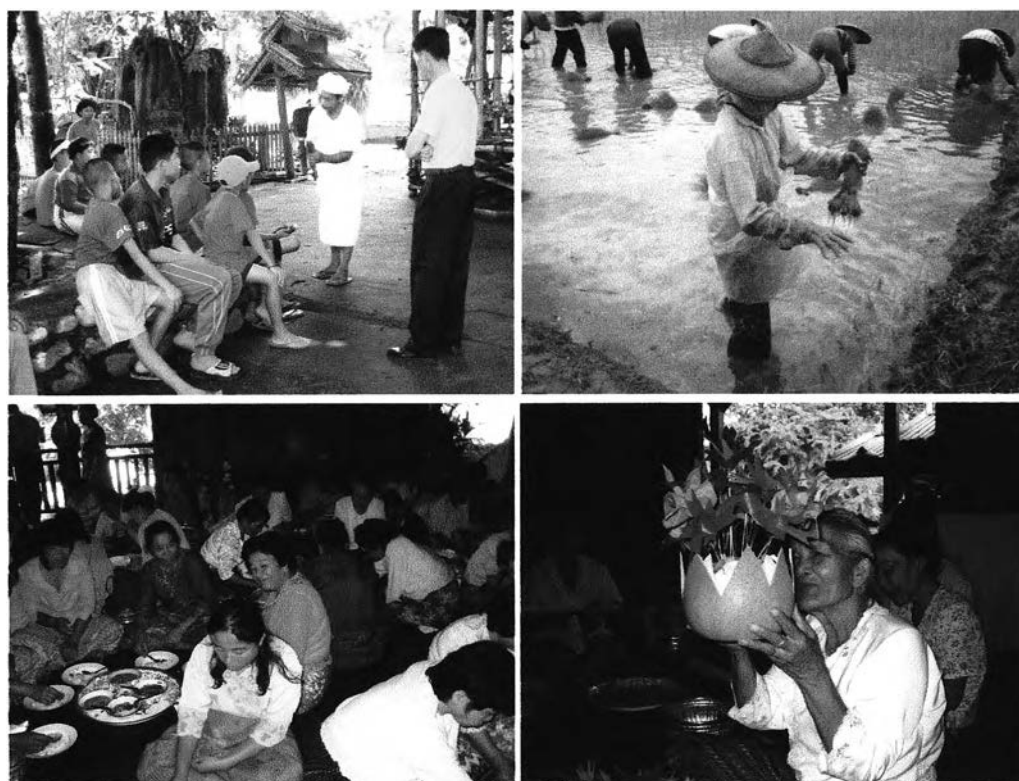
1) กลุ่มเด็กและวัยรุ่น (อายุไม่เกิน 20 ปี) เป็นช่วงวัยที่เรียนหนังสือเป็นหลัก และทำกิจกรรมอื่นๆ ในช่วงเวลาหลังเลิกเรียนและวันหยุด ซึ่งการทำกิจกรรมส่วนมากจะเกิดขึ้นตั้งแต่ตอนเช้าก่อนไปเรียน พ่อแม่จะให้เด็กไปส่งข้าวพระที่วัด เด็กๆ ก็จะไปเจอกันที่หน้าวัดแล้วเดินไปเรียนด้วยกัน และหลังจากเลิกเรียนก็จะเดินทางกลับบ้านด้วยกันบางส่วนก็จะไปเรียนรัฐภูมิปัญญาไทยใหญ่จากพระสงฆ์และผู้เฒ่าผู้แก่ที่วัด บางส่วนก็จะจับกลุ่มออกกำลังกายบริเวณถนนในหมู่บ้านและสนามกีฬาโรงเรียน พอเสร็จจากการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆ ก็จะกลับบ้านไปช่วยพ่อแม่ทำงานที่บ้าน และในช่วงวันหยุดก็จะช่วยพ่อแม่ทำงานไร่ที่นา หรือทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน

2) กลุ่มผู้ใหญ่หรือวัยทำงานตอนต้น (อายุ 21-40 ปี) เป็นช่วงที่มีผู้ตอบแบบสอบถามรองลงมา โดยข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรม ซึ่งเริ่มเรียนรู้และสืบทอดอาชีพเกษตรกรรมจากพ่อแม่ บางส่วนไปทำงานต่างถิ่นก็เริ่มกลับเข้ามาที่ชุมชนของตนการทำกิจกรรมส่วนใหญ่ก็เกิดขึ้นที่บริเวณที่สวนไร่นา พอว่างเว้นจากการทำนาก็จะเข้าไปหาพื้นที่ป่าชุมชนบางคนก็นำวัวควายที่เลี้ยงไว้ออกไปล่ามที่ริมน้ำปาย ที่กร้างว่างเปล่าที่มีอยู่ในชุมชน หรือบางส่วนก็จะช่วยพ่อแม่ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน ในช่วงเวลาเย็นมักรวมตัวกันไปออกกำลังกายบริเวณโรงเรียน

3) กลุ่มผู้ใหญ่หรือวัยทำงานตอนปลาย (อายุ 41-60 ปี) เป็นช่วงที่มีผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด โดยข้อมูลผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ปลูกข้าวเจ้า ถั่วเหลือง และทำสวน ควบคู่กับการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนตามที่แต่ละบุคคลนัด เช่น ทำถั่วเน่าแผ่น อัดน้ำมันงาชาย ดังนั้นในการทำกิจกรรมส่วนใหญ่ นอกเหนือจากการทำบุญ และร่วมงานประเพณี หย่าสี่สิบสองแล้ว ก็จะเป็นกิจกรรมที่เกิดบริเวณพื้นที่สวน ไร่ นา และมีการพบปะพูดคุยเพื่อนบ้านในระหว่างที่เดินทางกลับจากไร่ นา ตามความเชื่อของคนไทยใหญ่พออายุประมาณ 45 ปี ก็จะไปถือศีลนอนจงที่วัดเป็นประจำในช่วงตลอดเทศกาลเข้าพรรษาเป็นประจำทุกปี

4) กลุ่มผู้สูงอายุ (อายุ 61 ปีขึ้นไป) ผู้ตอบแบบสอบถามที่อยู่ในช่วงนี้ส่วนใหญ่จะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ ส่วนใหญ่จะทำงานเล็กๆน้อยๆอยู่บริเวณบ้านเรือนของตน เนื่องจากอายุมากแล้วการไปไร่ไปนาจึงมอบหมายให้เป็นหน้าที่ของคนรุ่นหลังให้สืบทอดต่อไป ดังนั้นกิจกรรมที่พบจึงเป็นการพบปะพูดคุยกับเพื่อนบ้าน ซึ่งมีพื้นที่บริเวณริมรั้วหน้าบ้านเป็นที่นั่งพบปะพูดคุยหรือบริเวณพื้นที่ใต้ถุนเฮือน บางคนที่มีความรู้ภูมิปัญญาไทยใหญ่ก็จะไปถ่ายทอดให้ลูกให้หลานได้ศึกษาเรียนรู้ที่วัด นอกเหนือจากการนอนวัดในช่วงเทศกาลเข้าพรรษาแล้ว ในทุกวันพระผู้เฒ่าผู้แก่จะไปฟังเทศน์ ฟังธรรมด้วย

จากการแยกกลุ่มอายุในการทำกิจกรรมที่มีความสัมพันธ์กับมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในพื้นที่ชุมชน พบว่ากิจกรรมส่วนใหญ่จะเกิดบริเวณวัด สวน ไร่ นา เฮือนโต ถนนภายในหมู่บ้าน ของกลุ่มผู้มีอายุช่วง 41- 60 ปี และ 21 – 40 ปี รองลงมาเป็นโรงเรียนละป่าชุมชน จึงจะเห็นได้ว่า วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนยังมีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติอย่างเห็นได้ชัด (รูปที่ 6.1)

รูปที่ 6.1 แสดงกลุ่มวัยกับการทำกิจกรรมและการใช้พื้นที่

6.1.2 ความสัมพันธ์ระหว่างคนกับกิจกรรมที่ส่งผลต่อการใช้พื้นที่ภายในชุมชน

1) ความสัมพันธ์ระหว่างบ้านพักอาศัยกับการใช้ที่ดินภายในพื้นที่ชุมชน บริเวณพื้นที่ชุมชนเป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานที่ราบบริเวณเชิงเขาริมแม่น้ำปายมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ซึ่งมีลักษณะก่อตัวของชุมชนไปตามริมถนนสายหลักที่มีความคดเคี้ยวไปตามลักษณะภูมิประเทศ ประกอบกับวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรมที่มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี ดังนั้น ความเชื่อต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอยู่รอดของชีวิตที่เกี่ยวข้องกับดินฟ้า อากาศ และความสมบูรณ์ทางการเกษตรกรรม เป็นสิ่งที่ฝังแน่นอยู่ในวัฒนธรรมของชาวไทยใหญ่ที่ได้ถ่ายทอดออกมาเป็นลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่พบเห็นอยู่ภายในพื้นที่ชุมชน

ด้วยเหตุนี้ รูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่พบภายในพื้นที่ชุมชน จึงเป็นบ้านเรือนสำหรับพักอาศัยที่มีการขยายตัวเกาะกลุ่มไปตามถนนภายในพื้นที่ชุมชน ถัดออกจากชุมชนไปทางทิศตะวันตกริมฝั่งแม่น้ำปายจะพบที่ตั้งของไร่ นา และทางด้านทิศเหนือของชุมชนจะมีไร่ นา สาธารณะสำหรับทำกิน และทางด้านทิศตะวันออกของชุมชนจะเป็นที่ตั้งของพระธาตุปางหมู ลำห้วยจอง และป่าชุมชนที่ผู้คนสามารถเข้าไปหาประโยชน์จากป่าได้

ลักษณะบ้านเรือนโดยทั่วไป พบว่า เรือนพักอาศัยแบบจั่วเดี่ยวที่พบภายในพื้นที่ชุมชนนั้น ยังคงรูปแบบเรือนพักอาศัยแบบไทยใหญ่ดั้งเดิมที่สร้างขึ้นจากวัสดุทางธรรมชาติที่สามารถหาได้จากป่าชุมชน ส่วนลักษณะเรือนพักอาศัยแบบจั่วแฝดที่พบภายในพื้นที่ชุมชนนั้น บางหลังก็มีการต่อเติมบริเวณใต้ถุนของตัวเรือน เพื่อรองรับการขยายตัวของจำนวนสมาชิกในครอบครัวที่เพิ่มมากขึ้น (รูปที่ 6.2)

รูปที่ 6.2 แสดงลักษณะบ้านเรือนที่มีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คน

2) กิจกรรมการใช้พื้นที่บริเวณตัวเรือนพักอาศัยและพื้นที่ว่าง จากการที่วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ยังเป็นสังคมแบบเกษตรกรรม กิจกรรมที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากการทำเกษตรกรรมแล้ว กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นจึงเกิดขึ้นบริเวณตัวบ้าน หรือภายในบริเวณบ้านพักอาศัยเป็นหลัก ประกอบการการมีลักษณะสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวยต่อการดำรงชีวิต ดังนั้น บ้านเรือนสำหรับพักอาศัยที่นิยมปลูกสร้างจึงมีลักษณะเป็นเรือนชั้นเดียวยกใต้ถุนสูง เพื่อพื้นที่บริเวณใต้ถุนตัวเรือนสำหรับเก็บของ เก็บเครื่องมือทางการเกษตรกรรม ตลอดจนเป็นที่สำหรับการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนอีกด้วย ลักษณะเฉพาะของตัวเรือนไทยใหญ่ที่สามารถพบเห็นได้ในทุกหลังคาเรือน คือ บริเวณโถงของตัวเรือนจะมีการตีโป่งผนังออกมา สำหรับเป็นหิ้งพระ หรือ “แข่งพารา” สำหรับบริเวณโดยรอบพื้นที่ตัวเรือนนั้น จะมีลานบ้าน หรือ “ช่วงบ้าน” เพื่อเป็นที่ตากผลผลิตและพืชผลทางการเกษตร ตลอดจนเป็นที่สำหรับวิ่งเล่นของลูกหลาน ฟังไฟร่วมกันในฤดูหนาว รวมไปถึงการปลูกพรรณไม้เพื่อให้ร่มเงา รวมไปถึงการปลูกพืชผักสวนครัว ดอกไม้สำหรับทำบุญ เพื่อใช้สำหรับรับประทานอาหารและทำบุญ (รูปที่ 6.3)

รูปที่ 6.3 แสดงการทำกิจกรรมการใช้พื้นที่บริเวณตัวเรือนพักอาศัยและพื้นที่ว่าง

3) การใช้พื้นที่สาธารณะในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและการทำกิจกรรมต่างๆ สำหรับประกอบกิจกรรมต่างๆ โดยมากจะกระทำกันที่บริเวณวัดปางหมู พระธาตุปางหมู บริเวณหอเจ้าเมืองที่ตั้งอยู่ตรงกลางพื้นที่ชุมชน (รูปที่ 6.4) นอกจากนี้ในแต่ละปีจะมีการทำพิธีทำบุญหมู่บ้านเป็นประจำทุกปี (จันทร์ คำแสน, สัมภาษณ์, 11 พฤศจิกายน 2552)

รูปที่ 6.4 แสดงการใช้พื้นที่สาธารณะในการทำกิจกรรมต่างๆ

4) ความสัมพันธ์ระหว่างการใช้พื้นที่ชุมชนกับวิถีชีวิตประจำวันบริเวณพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ซึ่งสามารถแยกการทำกิจกรรมตามการประกอบอาชีพ (รูปที่ 6.5) ดังนี้

- กลุ่มชาวบ้านที่มีอาชีพเกษตรกรรม การทำกิจกรรมประจำวันและการใช้พื้นที่กับวิถีชีวิตประจำของผู้คนส่วนใหญ่มีการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี เช่น ข้าวเจ้า ถั่วเหลือง ถั่วแปบ จา เป็นต้น ดังนั้นในการทำกิจกรรมของผู้คนจึงมีความสัมพันธ์กับที่นาที่สวนที่ไร่ โดยจะตื่นแต่เช้าตรู่เพื่อลุกขึ้นมาหุงหาอาหาร ข้าวเจ้าที่หุงเสร็จก่อนที่จะรับประทานในมื้อแรกก็จะนำไปต่างขอมต่อข้าวพระพุทธหลังจากนั้นก็ออกเดินทางไบนานไปไร่ไปสวนพร้อมกับเพื่อนบ้านใกล้เคียง ระหว่างการเดินทางก็จะมีกรพบปะพูดคุยกันไปหลังจากเหนื่อยล้าจากการทำนาก็จะไปนั่งพักที่ถึงนา ในช่วงเย็นๆก็จะเดินทางกลับมาพร้อมเพื่อนบ้าน ระหว่างทางก็จะเก็บผักถักริมน้ำปายน้ำแม่งาที่สามารถกินได้ตามรายนมาประกอบอาหารเย็น เมื่อกลับถึงบ้านผู้คนบางส่วนก็จะแวะไปรับบุตรหลานที่โรงเรียนบ้านปางหมูกับศูนย์เด็กเล็ก แล้วจึงค่อยกลับบ้านมาเพื่อเตรียมอาหารมื้อเย็น หลังจากทำภารกิจเสร็จสิ้นก็จะมีกรพบปะพูดคุยกันในครอบครัว และเพื่อนบ้านใกล้เคียง (อาภรณ์ มงคลเพชรรัตน์, สัมภาษณ์, 8 ธันวาคม 2552)

- กลุ่มชาวบ้านที่มีอาชีพรับจ้างทั่วไป การทำกิจกรรมประจำวันและการใช้พื้นที่กับวิถีชีวิตประจำของผู้คนส่วนใหญ่จะต้องเดินทางออกไปทำงานตั้งแต่ในตอนเช้า ส่วนใหญ่จะทำงานที่รีสอร์ทและโรงคั่วไม้ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชน การเดินทางของผู้คนส่วนใหญ่จะใช้จักรยานเป็นพาหนะหลัก แต่ถ้าคนไหนออกไปนอกพื้นที่ชุมชนก็จะใช้มอเตอร์ไซด์ ในช่วงเวลากลางวันก็จะ

กลับมารับประทานอาหารเช้าที่บ้านแล้วจึงค่อยกลับไปทำงานต่อ ในเวลาเย็นก็จะกลับบ้านมาช่วยพ่อแม่เตรียมอาหาร และออกไปทักทายเพื่อนบ้านใกล้เคียงบ้างเล็กน้อย แล้วจึงค่อยกลับมาพบปะพูดคุยกับครอบครัว(ณรง คำคุณ, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2552)

- กลุ่มนักเรียนนักศึกษา ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูมีสถานศึกษาตั้งอยู่ภายในพื้นที่ชุมชนคือ โรงเรียนบ้านปางหมู โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ และศูนย์เด็กเล็กบ้านปางหมู การทำกิจกรรมประจำวันและการใช้พื้นที่กับวิถีชีวิตประจำของผู้คนส่วนใหญ่ เด็กโตและวัยรุ่นจะถูกวานจากพ่อแม่หรือตายายให้เอาปืนโตไปส่งข้าวพระที่วัด แล้วจึงค่อยเดินทางไปเรียน ส่วนใหญ่เด็กจะเดินเท้าและปั่นจักรยาน ส่วนใหญ่เด็กจะเดินเท้าและปั่นจักรยาน ส่วนเด็กเล็กผู้ปกครองจะเป็นคนไปส่งที่ศูนย์เด็กเล็ก เด็กๆจะพบกับเพื่อนแล้วไปเรียนด้วยกัน การทำกิจกรรมช่วงเวลากลางวันส่วนใหญ่จะเป็นการทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนๆและคุณครูที่โรงเรียน พอในเวลาเย็นหลังจากเลิกเรียนแล้วเด็กบางส่วนก็จะเรียนรู้ภูมิปัญญาไทยใหญ่ที่วัด บางส่วนก็จะเล่นกีฬาที่สนามโรงเรียนบ้านปางหมุบริเวณถนนในหมู่บ้าน เสร็จแล้วจึงค่อยกลับบ้านไปช่วยพ่อแม่ทำงานบ้านและทำการบ้านส่งคุณครูในวันรุ่งขึ้น (ต้อย ไม่มีนามสกุล, สัมภาษณ์, 12 พฤศจิกายน 2552)

- กลุ่มข้าราชการและเจ้าหน้าที่รัฐ ผู้ที่มีอาชีพราชการส่วนใหญ่ในพื้นที่ชุมชนจะรับราชการภายในตัวเมืองแม่ฮ่องสอน โดยมากมักออกเดินทางไปทำงานในช่วงเวลาใกล้ทำงาน เนื่องจากพื้นที่ทำงานตั้งอยู่ไม่ไกลจากชุมชนมากนัก ในช่วงกลางวันส่วนใหญ่จะรับประทานอาหารเช้าที่นอกบ้าน และในเวลาเย็นก็จะกลับมาที่บ้าน เพื่อเตรียมอาหารมื้อเย็น แล้วจึงออกไปพบปะพูดคุยเพื่อนบ้านใกล้เคียง ส่วนเจ้าหน้าที่รัฐที่ทำหน้าที่ปกครองดูแลคนในหมู่บ้านก็จะมีหน้าที่และกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในบริเวณพื้นที่ชุมชนเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการเดินทางออกไปนอกชุมชนก็จะมีกรเข้าไปประชุมที่อำเภอเพื่อรับทราบนโยบายต่างๆ (เสน คำแสน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2552)

- กลุ่มชาวบ้านที่มีอาชีพค้าขาย เนื่องจากพื้นที่ชุมชนตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองมากนัก ดังนั้นการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับพาณิชย์กรรมจึงมีไม่ค่อนมากนัก จะมีเพียงแค่การปรับเปลี่ยนอาคารสำหรับพักอาศัยมาเป็นเรือนร้านค้าซึ่งพบเพียงไม่กี่หลังเท่านั้นที่ตั้งอยู่บริเวณริมถนนสายหลัก โดยกลุ่มพ่อค้าแม่ค้าที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนจะออกไปซื้อของสดที่ตลาดในตัว

เมืองตั้งแต่เข้ามีด แล้วนำมาขายให้กับผู้คนในชุมชนในช่วงเช้า ก็จะมีผู้คนเริ่มทยอยไปซื้อของ นอกจากนี้ในพื้นที่ชุมชนจะพบว่า มีผู้คนจากหมู่บ้านใกล้เคียงเดินทางเข้ามาขายสินค้าบ้างเป็นบางครั้งบางคราว ส่วนใหญ่จะเป็นช่วงเวลากลางวันและตอนเย็น (ไพวัลย์ คำแสน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2552)

- กลุ่มชาวบ้านที่มีอาชีพทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน กลุ่มผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนนั้น นอกเหนือจากการทำเกษตรกรรมแล้วผู้คนส่วนใหญ่ยังมีการประกอบอาชีพเสริมคือการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนตามที่ตนเองถนัด ทั้งการทำถั่วเน่าแผ่น ถัดน้ำมันงา ทำถั่วแปยีแปจ้อ หรือตัดเย็บเสื้อผ้า เป็นต้น ซึ่งการทำกิจกรรมของผู้คนส่วนใหญ่จะตื่นแต่เช้าตรู่เพื่อต้มและบดถั่วเหลือง จากนั้นในช่วงสายๆก็จะนำไปตากแดดทั้งบริเวณที่ตัวบ้านและริมถนนในหมู่บ้าน บางหลังก็จะเริ่มชีดน้ำมันงา ถั่วถั่วแปยีแปจ้อ และตัดเย็บเสื้อผ้า ในช่วงเวลาบ่ายเพื่อนบ้านก็จะแวะมาพูดคุยที่บ้าน ในช่วงเย็นก็เตรียมอาหารและพักผ่อน(โอง วิเชียรสุวรรณ, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2552)

รูปที่ 6.5 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในพื้นที่ชุมชนกับการใช้พื้นที่

6.1.3 พื้นที่ที่มีคุณค่าในการจัดการอนุรักษ์

ในการศึกษาเพื่อหาพื้นที่ที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์นั้น ได้ทำการศึกษาตั้งแต่ภาพรวมในระดับชุมชนทั้งด้านพัฒนาการทางการตั้งถิ่นฐานของระบบชุมชน ตลอดจนการสำรวจรูปแบบและเอกลักษณ์ทางด้านองค์ประกอบโครงสร้างโดยทั่วไปของชุมชนชาวไทยใหญ่บ้านปางหมู อีกทั้งการศึกษาถึงรูปแบบและเอกลักษณ์ทางด้านสถาปัตยกรรมภายในพื้นที่ชุมชนที่มีการศึกษาลงลึกไปในรายละเอียดโดยมีความเชื่อมโยงกันระหว่างคน ระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่ภายในชุมชน ซึ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้สามารถนำมาวิเคราะห์ถึงพื้นที่ที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์ได้ดังนี้

ตารางที่ 6.2 สรุปพื้นที่ที่มีคุณค่าแก่การอนุรักษ์

พื้นที่ที่มีคุณค่า	รูปแบบและลักษณะที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์ของชุมชน
1) พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านวิถีชีวิต	- จากวิถีชีวิตของคนไทยใหญ่ในพื้นที่ชุมชน ภายใต้อสภาพแวดล้อมและลักษณะภูมิประเทศ ก่อให้เกิดเป็นวิถีชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรม ที่มีความผูกพันอยู่กับการทำไร่ทำนา ดังนั้นในการประกอบกิจกรรมของคนในพื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่จึงขึ้นอยู่กับการทำเกษตรกรรม เมื่อว่างเว้นจากการทำนาผู้คนในพื้นที่ชุมชนก็จะทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว
2) พื้นที่ที่มีคุณค่าทางสถาปัตยกรรม	- ลักษณะของเรือนพักอาศัยภายในพื้นที่ชุมชนส่วนมาวยังคงมีการปลูกสร้างแบบเรือนไทยใหญ่ดั้งเดิม โดยเน้นรูปแบบและลักษณะของตัวเรือนที่สอดคล้องกับการดำรงชีวิตของผู้คนในชุมชน เรือนพักอาศัยส่วนใหญ่ทั้งเรือนพักอาศัยแบบจั่วเดี่ยวและเรือนพักอาศัยแบบจั่วแฝด จะยกใต้ถุนให้สูงขึ้นสำหรับการใช้เป็นพื้นที่เอนกประสงค์ รวมไปถึงการทำกิจกรรมต่างๆ
3) พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสภาพแวดล้อม	- จากรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในพื้นที่ชุมชนที่มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกับวิถีการดำรงชีวิตแบบสังคมเกษตรกรรม ส่งผลให้เกิดรูปแบบและเอกลักษณ์ของการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในพื้นที่ชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศที่สืบทอดต่อกันมา ตั้งแต่อดีตจนกระทั่งถึงปัจจุบัน
สรุปพื้นที่ที่มีคุณค่าในการจัดการอนุรักษ์	จากความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสภาพแวดล้อม ก่อให้เกิดเป็นวิถีการดำรงชีวิตที่ทำให้พื้นที่ทุกส่วนในชุมชนมีคุณค่า

ที่มา : จากการวิเคราะห์พื้นที่ชุมชน

6.2 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยชุมชน

การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูนั้น มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้คนในพื้นที่ชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม ในฐานะที่เป็นเจ้าของมรดกทางวัฒนธรรม จากการสำรวจ สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นเพื่อสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนของตน ดังนี้

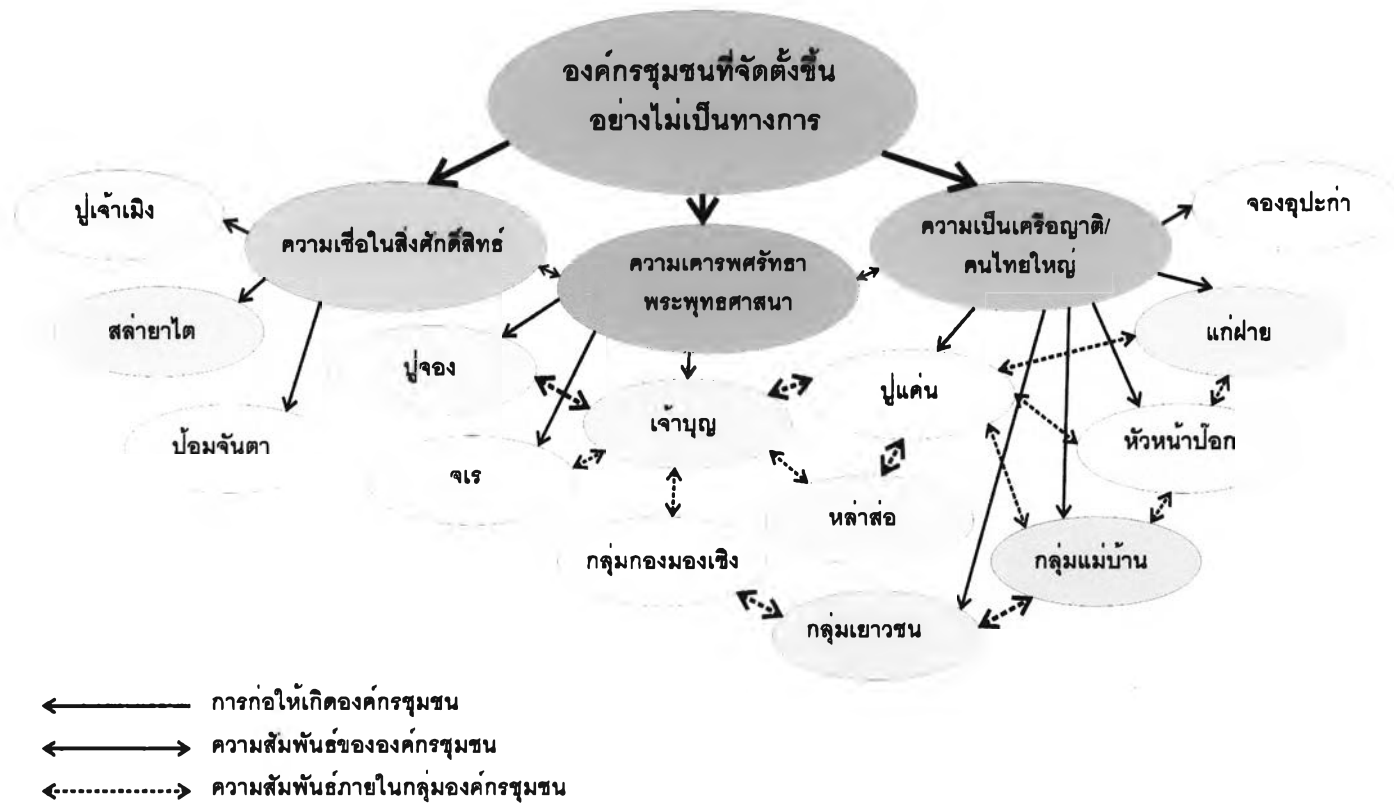
6.2.1 องค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นไม่อย่างเป็นทางการ

การก่อเกิดองค์กรชุมชน จากการศึกษาภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่าการรวมกลุ่มของผู้คนในพื้นที่ชุมชนอย่างไม่เป็นทางการนั้น ในการรวมกลุ่มของผู้คนในพื้นที่ชุมชนนั้น เป็นการรวมกลุ่มโดยมีพื้นฐานทางวัฒนธรรมไทยใหญ่ดั้งเดิม ที่มีความเคารพในผู้อาวุโส ความเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือธรรมชาติ รวมทั้งความเป็นเครือญาติและชาวไทยใหญ่ที่มีขนบธรรมเนียมประเพณีเดียวกัน จึงก่อให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มหรือองค์กรชุมชนขึ้นมาในพื้นที่ชุมชนได้ โดยการมีส่วนร่วมของผู้คนในพื้นที่ชุมชน เพื่อจัดระเบียบความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่ชุมชนกับสิ่งต่างๆ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

กระบวนการการรวมกลุ่ม เป็นการจัดตั้งขึ้นโดยมีพื้นฐานทางขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทยใหญ่ดั้งเดิม มีขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมเป็นตัวประสานเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในชุมชนด้วยกัน ในการรวมกลุ่มนั้น เป็นการจัดตั้งขึ้นโดย ไม่มีกฎ ไม่มีระเบียบ ไม่มีข้อบังคับ มีหน้าที่ช่วยเหลือเมื่อเวลาว่างงานบุญ งานประเพณีต่างๆ หรือเมื่อมีการจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในพื้นที่ชุมชน ในการเข้าร่วมกิจกรรมนั้นเกิดจากความสมัครใจ เกิดขึ้นจากจิตสำนึก และการมีพื้นฐานทางขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยใหญ่ร่วมกัน จึงเกิดการรวมกลุ่มกันขึ้นในพื้นที่ชุมชน

บทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม จากการศึกษาภายในพื้นที่ชุมชนนั้น ที่ได้มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนอย่างไม่เป็นทางการขึ้น ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูนั้น พบว่าผู้คนในชุมชนได้จัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้น ตามบทบาทหน้าที่และรูปแบบการทำกิจกรรมของผู้คนภายในพื้นที่ชุมชน เพื่อสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชน ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม และมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรม ซึ่งแยกออกเป็น 2 รูปแบบ คือ

แผนภูมิที่ 6.2 แสดงการจัดตั้งองค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ

ที่มา : จากการการจัดตั้งองค์กรชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ

1) **องค์กรชุมชนในด้านการปกครอง** จัดตั้งขึ้นมาเพื่อดูแลทุกข์สุขของผู้คนในพื้นที่ชุมชนให้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข (รูปที่ 6.6) ซึ่งมีทั้งหมด 3 องค์กร คือ

- **พระสงฆ์ “เจ้าบุญ”** จากการที่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนเคารพนับถือพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก พระสงฆ์ถือว่าเป็นตัวแทนขององค์สัมมาสมเด็จพระพุทธเจ้าพระสงฆ์ยังเป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในชุมชน เป็นผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ เป็นผู้ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมไทยใหญ่ จึงเป็นผู้ที่เผยแพร่องค์ความรู้ให้กับเด็กและเยาวชน เมื่อมีการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างต่างๆ ก็จะมีการบอกกล่าวเพื่อขออนุญาตก่อสร้าง พระสงฆ์ก็จะเป็นผู้ที่ให้คำชี้แนะรูปแบบการก่อสร้าง นอกจากนี้ พระสงฆ์ยังเป็นคนกลางในการประสานความร่วมมือของผู้คนในชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ ภายในพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาทในการประสานความร่วมมือระหว่างผู้คนในพื้นที่ชุมชนกับหน่วยงานภายนอกด้วย (พระครูอนุยุตสังฆกิจ, สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2552)

- **ผู้อาวุโส “ผู้เฒ่าผู้แก่”** ในพื้นที่ชุมชน ผู้คนในชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูจะให้ ความสำคัญกับผู้เฒ่าผู้แก่ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนเป็นอย่างมาก เนื่องจากผู้อาวุโสถือว่าเป็นผู้ที่ผ่านร้อนผ่านหนาว ผ่านประสบการณ์ในการดำเนินชีวิตมานาน เป็นผู้ที่มีองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาดั้งเดิมในเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ดั้งเดิม ผู้เฒ่าผู้แก่นั้น ถือว่าเป็นผู้ที่มีองค์ความรู้ดั้งเดิม จึงเป็นที่ปรึกษาในของผู้คนในพื้นที่ชุมชน ทั้งในเรื่องของขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยใหญ่ดั้งเดิม รวมไปถึงในการก่อสร้างบ้านพักอาศัยในพื้นที่ชุมชน ผู้คนในพื้นที่ชุมชนจะไปขอคำปรึกษาหารือทั้งรูปแบบของตัวเรือน วันดีวันเสียในการก่อสร้าง จึงทำให้บ้านไทยใหญ่ที่สร้างขึ้นใหม่จึงมีรูปแบบเหมือนเรือนไทยใหญ่แบบดั้งเดิม ผู้อาวุโสในพื้นที่ชุมชนจึงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมเอาไว้ นอกจากนี้เมื่อมีการทะเลาะวิวาทขึ้นในพื้นที่ชุมชนผู้อาวุโสในพื้นที่ชุมชนจะทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย (ผล สุธาเวทย์, สัมภาษณ์, 5 พฤศจิกายน 2552)

- **กลุ่มบ้าน (หัวหน้าปอกบ้าน)** ภายในพื้นที่ชุมชนแบ่งออกเป็น 10 กลุ่ม ในแต่ละกลุ่มจะมีผู้นำกลุ่มเพื่อดูแลลูกกลุ่มของตน เมื่อมีขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ หัวหน้าก็จะนำลูกบ้านให้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทั้งในพื้นที่ชุมชนและชุมชนใกล้เคียง โดยสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนไปในแต่ละกลุ่ม หรือช่วงเข้าพรรษาผู้คนก็จะออกไปทำเกษตรกรรมแต่เช้าตรู่ ก็จะมีการผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนในแต่ละกลุ่มเพื่อนำข้าวไปถวายพระสงฆ์ที่วัด (ณรงค์ คำคุณ, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2552)

รูปที่ 6.6 แสดงบทบาทขององค์กรชุมชนด้านการปกครอง

2) **องค์กรชุมชนในการปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวม** เป็นการจัดตั้งขึ้นเพื่อปฏิบัติงานที่เป็นส่วนรวมในพื้นที่ชุมชน (รูปที่ 6.7) ซึ่งมีทั้งหมด 7 องค์กร คือ

- **ผู้ดูแลหอเจ้าเมือง “ปู่เจ้าเมือง”** ในการดูแลรักษาหอเจ้าเมือง เนื่องจากหอเจ้าเมืองในพื้นที่ชุมชนถือเป็นสถานที่ที่มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นศูนย์การในการยึดเหนี่ยวจิตใจของผู้คนในชุมชนให้อยู่เย็นเป็น ปู่เจ้าเมืองนั้นจะคัดเลือกจากผู้ที่มีความรับผิดชอบและพร้อมปฏิบัติงานเพื่อส่วนรวม ปู่เจ้าเมืองจะเป็นผู้ที่คอยดูแลรักษาหอเจ้าเมืองให้มีความสะอาด เรียบร้อย เป็นประจำทุกวัน ทั้งเปลี่ยนดอกไม้ เปลี่ยนผ้ามาบน ในวันพระเมื่อผู้คนไปต่างขอมต่อเสร็จปู่เจ้าเมืองก็จะเป็นคนเก็บกวาด รวมทั้งเป็นผู้ที่เตรียมของในการบอกก่่าวเจ้าเมือง เมื่อมีจะจัดงานประเพณีขึ้นจะต้องไปบอกก่่าวปู่เจ้าเมืองให้รับทราบรับรู้ ทั้งงานที่เป็นมงคลและไม่เป็นมงคล เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผลตอบแทน ปู่เจ้าเมืองจะได้ค่าตอบแทนจากผู้ที่มาอาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนเป็นข้าวสารบ้านละ 2 แปะ (3.5 ลิตร) (สาม บุญคำ, สัมภาษณ์, 19 ธันวาคม 2552)

- **ผู้ที่ดูแลวัด “ปู่จอง”** เป็นผู้ที่มีความผูกพันอยู่กับวัดและคอยช่วยเหลืองานของพระสงฆ์ ต่างๆ ในการเลือกปู่จองนั้นจะต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละเพื่อส่วนรวม ไม่มีภาระครอบครัว (โสด) เนื่องจากจะต้องช่วยเหลืองานพระสงฆ์เกือบทุกอย่าง ไม่มีวาระในการดำรงตำแหน่ง ปู่จองจะเป็นผู้ที่คอยดูแลวัดให้มีความสงบเรียบร้อย คอยทำความสะอาดวิหารและพื้นที่โดยรอบวัด ร่วมกับพระ”เจ้าบุญ”เณร “เจ้าสง่า” ประเคนข้าวถวายพระสงฆ์ในตอนเช้าและตอนกลางวัน นอกจากนี้ปู่จองยังมีหน้าที่เก็บกวาดกระทงบูชาที่ผู้คนนำไปวางไว้ที่พระจำวัน ชุ่มประตุวัด เจตีย์ และทำวทั้ง 4 อีกด้วย จะได้ที่นาสาธารณณะสำหรับทำกินในขณะดำรงตำแหน่งจำนวน 6 ไร่ บริเวณทางด้านทิศเหนือของชุมชน (รัตนา สุธรรม, สัมภาษณ์, 27 พฤศจิกายน 2552)

- หมอสมุนไพรอไทยใหญ่ “สล่ายาไต” เป็นผู้ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับยาไทยใหญ่แผนโบราณ แล้วสล่ายังสามารถทำพิธีอาบเดือนและสะเดาะเคราะห์ ดูฤกษ์งามยามดีให้กับผู้คนในชุมชน ผู้ที่จะมาเป็นสล่ายาไตได้นั้นส่วนใหญ่จะได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาจากบรรพบุรุษ และต้องเป็นผู้ที่รักษาศีล 5 เนื่องจากผู้คนในชุมชนมีความเชื่อว่าการทำพิธีสะเดาะเคราะห์ถ้าผู้ทำปฏิบัติตัวไม่ดีก็จะทำให้พิธีกรรมที่เกิดขึ้นไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ด้วย เป็นการสืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับยาไตโบราณ เพื่อรักษาอาการเจ็บป่วยที่ไม่รุนแรงของผู้คนในชุมชน รวมทั้งทำพิธีสะเดาะเคราะห์และรับขวัญเด็กแรกเกิดเมื่อครบกำหนด 30 วัน ผู้ที่มารักษาจะต้องนำข้าวสาร 1 แปน (3.5 ลิตร) กล้วย 2 หวี ดอก 4 กรวย และเทียน 4 เล่ม และเครื่องปัจจัยไทยทาน 1 ชุด (ศรีพรรณ เกษรา, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2552)

- ประชาสัมพันธ์ชุมชน “หล่าส่อ” เป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกจากผู้คนในชุมชน เป็นผู้ที่มีเสียงดี ออกเสียงชัดเจนมีความเสียสละเพื่อส่วนรวม ไม่มีวาระในการดำรงตำแหน่ง แล้วแต่ความสมัครใจของหล่าส่อ เพื่อเป็นบุคคลที่คอยแจ้งข่าวสารให้ผู้คนในชุมชนรับรู้ ถือว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทหน้าที่สำคัญอย่างมากในการเผยแพร่ ข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนให้ผู้คนในชุมชนได้รับรู้ ทั้งข้อมูลในพื้นที่ชุมชนที่ได้รับจากกำนัน พระสงฆ์ แล้วนำมาป่าวประกาศ ในอดีตการประกาศจะเดินประกาศไปตามท้องถนน แต่ปัจจุบันได้เปลี่ยนการเดินประกาศตามท้องถนน มาเป็นที่วัดตามเสียงตามสาย ผลตอบแทนจะได้พื้นที่นาสาธารณะสำหรับทำกินในขณะดำรงตำแหน่งจำนวน 7 ไร่ บริเวณใกล้ๆ กับนาของผู้ดูแลวัด“ปู่จอง”(จำนง สุธรรม, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2552)

- สัปเหร่อ “ป้อมจันตา” เป็นผู้ที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมในการเผาศพ ส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดองค์ความรู้มาจากบรรพบุรุษ ขึ้นอยู่กับความสมัครใจในการทำหน้าที่ของแต่ละบุคคล และความเสียสละของผู้ที่จะเข้ามารับหน้าที่ ป้อมจันตา จะเป็นผู้ที่เตรียมพื้นและสถานที่ในการเผาศพร่วมกับญาติผู้ตาย จะเป็นอยู่ดูแลจนกระทั่งศพเผาไหม้เสร็จผลตอบแทนไม่ได้กำหนดเอาไว้ตามสถานะของเจ้าภาพที่จะให้ (ป่าง วิทยวิทย์ชัยกุล, สัมภาษณ์, 28 พฤศจิกายน 2552)

- ผู้ดูแลเหมืองฝาย “แก่ฝาย” เป็นผู้ที่ได้รับการคัดเลือกจากกลุ่มผู้ทำนาในพื้นที่ชุมชนด้วยตัวเอง ในการดูแลเหมืองฝายของกลุ่มผู้ทำนา โดยจะคัดเลือกจากผู้ชายที่มีความเสียสละอดทน ใจเย็น และมีความรู้เกี่ยวกับพิธีกรรมในการเลี้ยงเจ้าฝาย เนื่องจากก่อนการทำเกษตรกรรมจะต้องมีการการทำพิธีเลี้ยงเจ้าฝาย เพื่อบอกกล่าวให้น้ำทำอุดมสมบูรณ์ และพืชผลทางเกษตรอุดมสมบูรณ์ เป็นผู้ดูแลเหมืองฝายในการทำเกษตรกรรม ถ้าเหมืองฝายชำรุดแก่เหมืองจะตีฆ้องบอกผู้คนในชุมชนไปช่วยกันซ่อมแซมเหมืองฝายที่ชำรุด นอกจากนี้แก่ฝายจะเป็น

ผู้ที่ดูแลเหมืองฝายที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชน ในรอบหนึ่งปีจะมีการซ่อมแซมเหมืองฝายในพื้นที่ชุมชนทั้งหมด 2 ครั้ง คือ ก่อนการทำนาและก่อนการทำสวนทำไร่ และแก่ฝายจะเป็นผู้ที่ดูแลรักษาและเป็นผู้ดำเนินการเลี้ยงเจ้าฝาย ผลตอบแทน จะได้ข่าวสารจากผู้ที่เป็นเจ้าของนาที่ใช้น้ำจากฝาย หลังคาเรือนละ 28 ลิตร (1ควาย)(จำนง สุธรรม, สัมภาษณ์, 11 ธันวาคม 2552)

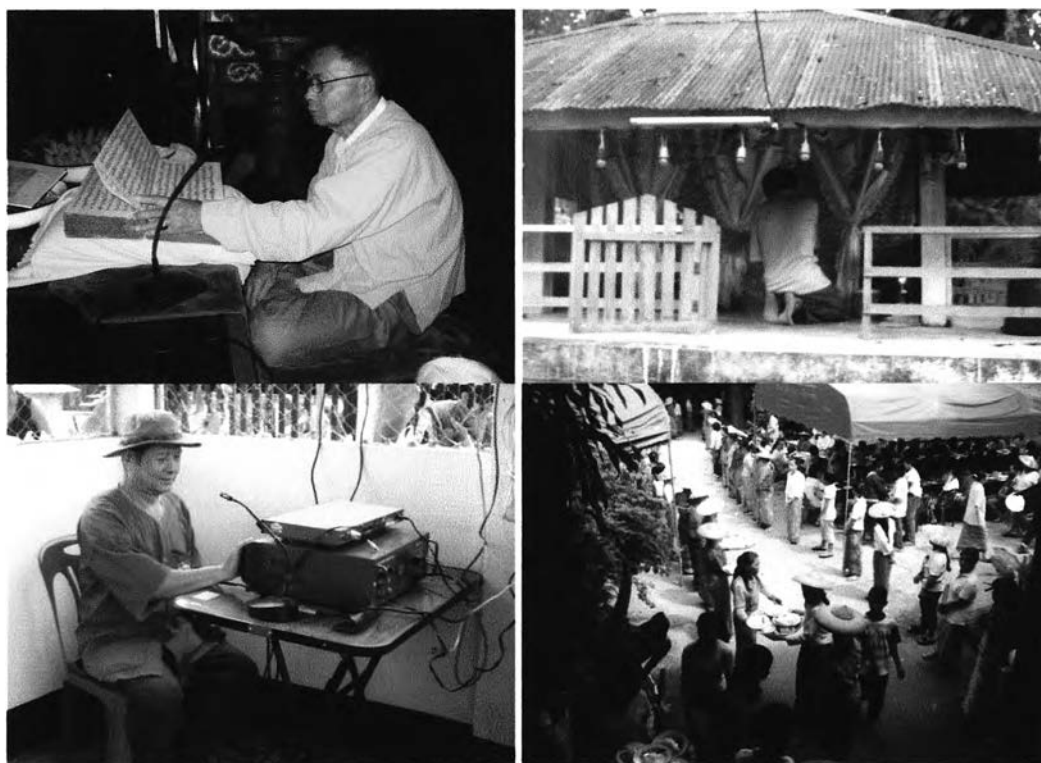
- **กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านปางหมู** เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มสตรีที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนในการช่วยเหลือการทำกิจกรรมของส่วนรวมต่างๆ ซึ่งจะแตกต่างจากกลุ่มแม่บ้านของชุมชนอื่นตรงที่ ไม่มีการจัดตั้งและจดทะเบียนเป็นทางการ แต่เป็นการรวมตัวกันของกลุ่มสตรีในวัยทำงานขึ้นไปในการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับขนบธรรมเนียมประเพณีในพื้นที่ชุมชน ไม่มีผลประโยชน์และค่าตอบแทน แต่เป็นการสมัครใจของกลุ่มผู้หญิงในการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชุมชน หัวหน้ากลุ่มแม่บ้านจะเลือกจากผู้ที่มีความอาวุโสมาเป็นตัวแทนในการคอยกำกับดูแล จะเป็นผู้ที่ทำอาหารเก่ง รสชาติเป็นที่ยอมรับของผู้คนในชุมชน เมื่อมีการจัดกิจกรรมขึ้นในพื้นที่ชุมชนทั้ง กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและกิจกรรมทั่วไป กลุ่มแม่บ้านจะมีหน้าที่เตรียมข้าวปลาอาหารในการเลี้ยงผู้คนที่มาเข้าร่วมทำกิจกรรมในชุมชน เช่น แขนหอมไก่จ่า ต่างหอมต่อโหลง กั้นต่อหมูบ้าน ปอยสำอาง ฯลฯ รวมทั้งการต้อนรับแขกที่มาเยือน และการเชิญพ่อศิลปินี่ต่างหมู่บ้านมาร่วมงานกลุ่มแม่บ้านก็จะเป็นตัวแทนไปเชิญร่วมกับกลุ่มเยาวชน (ทองอ่อน ภัคดีกำสาม, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2553)

- **กลุ่มเยาวชน** เป็นการรวมตัวกันของเด็กและเยาวชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชน เพื่อช่วยเหลือชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งกิจกรรมทางวัฒนธรรมและการเชื่อมความสัมพันธ์กับเยาวชนในต่างหมู่บ้าน การคัดเลือกหัวหน้ากลุ่มเยาวชนส่วนใหญ่จะเลือกเยาวชนผู้ชายที่มีความรับผิดชอบและเสียสละเพื่อส่วนรวม ไม่มีวาระในการดำรงตำแหน่ง บทบาทของกลุ่มเยาวชนที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนนั้น จะคอยช่วยเหลือกลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน ผู้เฒ่าผู้แก่ในการทำกิจกรรมต่างๆ เยาวชนผู้หญิงจะคอยช่วยเหลือกลุ่มแม่บ้านในการทำอาหาร เช่น ปลอกหอม กระเทียมแดงกวาง เป็นต้น คอยบริการน้ำให้กับแขกที่มาร่วมงาน ส่วนเยาวชนที่เป็นผู้ชายก็จะคอยช่วยเหลือกลุ่มพ่อบ้านในการจัดเตรียมสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ที่จะต้องใช้ร่วมงาน เช่น การช่วยกลุ่มพ่อบ้านไม้ไผ่ในป่ามาทำปราสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้า เป็นต้น (อนุเทพ จินา, สัมภาษณ์, 30 พฤศจิกายน 2552)

- **กลุ่มกลองมอชิง** เป็นการรวมตัวกันของผู้เฒ่าผู้แก่ในพื้นที่ชุมชน เพื่อถ่ายทอดขนบธรรมเนียม ประเพณี และศิลปวัฒนธรรมไทยใหญ่ให้กับเด็กและเยาวชนรุ่นหลังได้เรียนรู้และศึกษาศิลปวัฒนธรรมไทยใหญ่ที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชน เช่น ขบวนแห่กลองมอชิง รำนกกิงกะหล่า

รำโต กล้าแรว และการแสดงจ้ำตโต เป็นต้น เป็นการรวมกลุ่มกันขึ้นเพื่อรักษาศิลปวัฒนธรรมไทยใหญ่เอาไว้ ซึ่งบทบาทหน้าที่ของกลุ่มกลองมองเซิง เป็นกลองที่ผู้คนไทยใหญ่ใช้นำหน้าขบวนแห่เครื่องไทยทาน ในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างหมู่บ้าน หรือตีที่บ้านเจ้าภาพเวลามีงานประเพณีต่างๆ ในพื้นที่ชุมชน ถ้าขาดกลองมองเซิงขบวนแห่เครื่องไทยทาน"ครัวหลู"ก็จะมีสี่สัน ดังนั้นในการทำกิจกรรมต่างๆ จึงต้องใช้กลองมองเซิงในการสร้างสี่สัน ควบคู่ไปกับการแสดงของเยาวชนรุ่นหลังทั้งการรำก รำโต กล้าแรว เป็นต้น (ณรงค์ คำคุณ, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2552)

รูปที่ 6.7 แสดงบทบาทขององค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นเพื่อปฏิบัติงานส่วนรวม

จากการศึกษาถึงบทบาทขององค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า องค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู นั้น เป็นการจัดตั้งขึ้นโดยผู้คนในพื้นที่ชุมชนที่มีพื้นฐานทางประวัติศาสตร์และขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ดั้งเดิม จึงก่อให้เกิดจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นมาเพื่อจัดการความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในพื้นที่ชุมชนกับสิ่งต่างๆ เพื่อสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมไทยใหญ่ที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนของเขาไว้ เป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงพลังและแรงเกาเกี่ยวของของผู้คนในพื้นที่ชุมชน

ตารางที่ 6.3 ตารางสรุปการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

องค์กรชุมชน	บทบาทหน้าที่	ผลตอบแทน
1) บู้แค่น (กำนัน)	<ul style="list-style-type: none"> - ดูแลสาธารณทุกซ์สุขดิบของลูกบ้าน - ประสานความร่วมมือระหว่างผู้คนในชุมชนกับหน่วยงานราชการ - ไกลเกลี่ยกรณีพิพาทของผู้คนในชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - บู้แค่นจะได้ที่นาสำหรับทำกินในขณะดำรงตำแหน่งจำนวน 12 ไร่ - ไม่รวมค่าตอบแทนจากทางการ
2) หัวหน้าป๊อก	<ul style="list-style-type: none"> - ดูแลสาธารณทุกซ์สุขดิบของลูกป๊อก - นำลูกป๊อกเข้าร่วมงานประเพณีต่างหมู่บ้าน - สนับสนุนข้าวหม้อแกงหม้อเมื่อชุมชนต้องการ 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีค่าตอบแทน
3) เจ้าบุญ (พระสงฆ์)	<ul style="list-style-type: none"> - จะเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ในการจัดกิจกรรมต่างๆ ขึ้นในพื้นที่ชุมชนร่วมกับพระลูกวัดและชาวบ้าน - เป็นผู้ที่ถูกขงามยามตีวันทวนวันเสี่ย ในการประกอบพิธีกรรมต่างๆ - เป็นผู้คอยติดต่อประสานงานระหว่างผู้คนในชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีค่าตอบแทน
4) จองอุปะกำ (ผู้เฒ่าผู้แก่)	<ul style="list-style-type: none"> - เป็นที่ปรึกษาฝ่ายฆราวาสในการทำกิจกรรมต่างๆ - เป็นผู้ถ่ายทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยใหญ่ดั้งเดิม 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีค่าตอบแทน
5) จเร (ผู้เชี่ยวชาญในการอ่านคัมภีร์ไทยใหญ่)	<ul style="list-style-type: none"> - จะเป็นผู้ขอลิสก์ให้ผู้คนในชุมชนได้ถ่อมลิสก์ (ฟังคัมภีร์) 	<ul style="list-style-type: none"> - ไม่มีค่าตอบแทน

ที่มา : จากการสรุปบทบาทขององค์กรชุมชนอย่างไม่เป็นทางการที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชน

ตารางที่ 6.4 ตารางสรุปการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู(ต่อ)

องค์กรชุมชน	บทบาทหน้าที่	ผลตอบแทน
7) ปู่จ๋อง	- เป็นผู้ที่คอยดูแลวัดให้มีความสงบเรียบร้อย และคอยทำความสะอาดวิหารและพื้นที่โดยรอบวัดร่วมกับเจ้าบุญ (พระ) เจ้าสา่ง (เณร) ประเคนข้าวถวายพระสงฆ์ในตอนเช้าและตอนกลางวัน	- นาสารณะสำหรับทำกินจำนวน 6 ไร่
8) สล่ายาไต	- สืบทอดองค์ความรู้เกี่ยวกับยาไตโบราณ , ทำพิธีสะเดาะเคราะห์และรับขวัญเด็กแรกเกิด , เป็นผู้ที่ถูกขงามยามตีในการทำสิ่งต่างๆ	- ข้าวสาร 1 แบ (3.5 ลิตร) กล้วย 2 หวี ดอก 4 อด (กรวย) และเตน (เทียน) 4 เล่ม
9) หล่าสอ	- เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนให้ผู้คนในชุมชนได้รับรู้	- พื้นที่นาสารณะสำหรับทำกินจำนวน 7 ไร่
10) ป้อมจันตา	- ผู้ที่เตรียมพื้นและสถานที่ในการเผาศพพร้อมกับญาติผู้ตาย - เป็นอยู่ดูแลจนกระทั่งศพเผาไหม้เสร็จผลตอบแทน	- แล้วแต่ทางเจ้าภาพจะจัดให้
11) แก่ฝาย	- เป็นผู้ดูแลเหมืองฝายในการทำเกษตรกรรม และเหมืองฝายชำรุดแก่เหมืองจะดีต้องบอกผู้คนในชุมชนไปช่วยกันซ่อมแซมเหมืองฝายที่ชำรุด	- จะได้ข้าวสารจากผู้ที่เป็นเจ้าของนาที่ใช้น้ำจากฝายเย็นละ (หลังคาเรือนละ) 1 (ควาย 28 ลิตร)
12) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านปางหมู	- เตรียมข้าวปลาอาหารในการเลี้ยงผู้คนที่มาเข้าร่วมทำกิจกรรมในชุมชน - การเชิญพอลิตีลแม่คิลต่างหมู่บ้านมาร่วมงาน	- ไม่มีค่าตอบแทน
13) กลุ่มเยาวชน	- จะคอยช่วยเหลือกลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน , เฒ่าผู้แก่ในการทำกิจกรรมต่างๆ และเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มกองมอชิง	- ไม่มีค่าตอบแทน
14) กลุ่มกลองมอชิง	- นำหน้าขบวนควนลู่ (เครื่องไทยทาน) - แสดงรำกรำไต กล้าแรงเพื่อต้อนรับแขก	- ไม่มีค่าตอบแทน

ที่มา : จากการสรุปบทบาทขององค์กรชุมชนอย่างไม่เป็นทางการที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชน

6.2.2 องค์การชุมชนที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ

การก่อเกิดขององค์การชุมชน เป็นการรวมกลุ่มกันขึ้นจากวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนที่มีลักษณะเป็นสังคมเกษตรกรรม ที่มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี ผลผลิตทางด้านการเกษตรมีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชน ผู้คนในพื้นที่ชุมชนจึงคิดค้นและแปรรูปผลผลิตทางด้านการเกษตรกรรม โดยอาศัยองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาท้องถิ่นดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน จากวิถีความสัมพันธ์กันแบบพี่น้อง จึงทำให้เกิดการรวมกลุ่มกันขึ้นมาเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันภายในพื้นที่ชุมชน

กระบวนการรวมกลุ่ม ในการรวมกลุ่มนั้น ระยะเวลายังไม่ได้มีการจัดตั้งหรือจดทะเบียนการรวมกลุ่มจากทางภาครัฐ แต่ภายหลังจากที่ทางภาครัฐเข้ามาส่งเสริมโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ขึ้นในพื้นที่ชุมชน ในปี 2548 จึงได้มีการจดทะเบียนกลุ่มขึ้น โดยจัดตั้งขึ้นจากกลุ่มอาชีพดั้งเดิม ที่มีผู้คนในพื้นที่ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการ และมีทางภาครัฐเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนการทำกิจกรรม ในการปรึกษาหารือและแลกเปลี่ยนความรู้นั้นไม่มีการจัดประชุมอย่างเป็นทางการ แต่จะเป็นการทำกิจกรรมของผู้คนในพื้นที่ชุมชนไป และมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นพูดคุยกันระหว่างผู้คนในกลุ่ม (เสน่ คำแสน, สัมภาษณ์, 15 พฤศจิกายน 2552)

บทบาทในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม จากการศึกษาภายในพื้นที่ชุมชนนั้น ที่ได้มีการจัดตั้งองค์การชุมชนอย่างเป็นทางการขึ้น ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู่นั้น พบว่าผู้คนในชุมชนได้จัดตั้งองค์การชุมชนขึ้น ตามรูปแบบการทำกิจกรรมของผู้คนภายในพื้นที่ชุมชน เพื่อสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชน ดังนี้

- กลุ่มแปรรูปถั่วเหลือง “การทำถั่วเน่าแผ่น” ในการแปรรูปถั่วเหลืองในพื้นที่ชุมชนนั้นจะใช้ถั่วเหลืองที่ได้หลังจากการทำเกษตรกรรมมาทำการแปรรูป โดยอาศัยองค์ความรู้ดั้งเดิมที่ได้รับการสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน เพื่อเป็นการเพิ่มราคาผลผลิตทางด้านการเกษตรกรรมของผู้คนในพื้นที่ชุมชน ซึ่งในการแปรรูปถั่วเหลืองในพื้นที่ชุมชนนั้นจะเป็นการรักษารูปแบบและวิถีการแปรรูปแบบดั้งเดิมที่นำถั่วเหลืองมาต้มที่เถาถ่าน บดกับครบ แล้วนำไปตากแดด ซึ่งถั่วเน่าแผ่นที่ได้นั้น ส่วนหนึ่งจะนำเก็บไว้เพื่อบริโภคในครัวเรือน และอีกส่วนหนึ่งจะนำออกไปจำหน่ายเพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครอบครัว โดยมีพ่อค้าจากในตลาดเข้ามารับซื้อ นอกจากนี้เมื่อมีงานต่างๆ ที่ทางภาครัฐได้จัดตั้งขึ้นมา ก็จะทำให้ผู้คนในชุมชนนำสินค้าของตนออกไปจำหน่าย ซึ่งการทำถั่วเน่าแผ่นนั้นมีจำนวนสมาชิก 250 หลังคาเรือน (เมื่อยะ ผดุงกิจ, สัมภาษณ์, 17 พฤศจิกายน 2552)

แผนภูมิที่ 6.3 แสดงการจัดตั้งองค์กรชุมชนอย่างเป็นทางการในพื้นที่ชุมชน

ที่มา : จากการวิเคราะห์การจัดตั้งองค์กรชุมชนอย่างไม่เป็นทางการ

- กลุ่มแปรรูปถั่วแปหล่อแปจ่อ “การทำถั่วโหลง” เป็นการแปรรูปถั่วเหลืองเม็ดใหญ่ ซึ่งมีลักษณะที่แตกต่างจากถั่วเหลือง โดยอาศัยองค์ความรู้ดั้งเดิมที่ได้รับสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานในการแปรรูป ซึ่งในการแปรรูปนั้น จะใช้พิน ทราย และเกลือมาคั่วด้วยกัน เพื่อให้ถั่วแปหล่อแปจ่อที่คั่วมานั้นไม่เหม็นหืน และสามารถเก็บรักษาเอาไว้ได้นาน ซึ่งเป็นการรักษารูปแบบและวิธีการผลิตแบบดั้งเดิมเอาไว้ และนอกจากนี้เมื่อทางหน่วยงานของภาครัฐมีการจัดงานก็จะให้ผู้คนในชุมชนได้นำสินค้าของตนออกไปจำหน่าย กลุ่มแปรรูปถั่วแปหล่อแปจ่อมีจำนวนสมาชิก 58 คน (เส็งยม แห้งแรงดี, สัมภาษณ์, 7 ธันวาคม 2552)

- กลุ่มอัดน้ำมันงา เป็นการรวมกลุ่มของผู้คนในพื้นที่ชุมชนที่มีอาชีพปลูกงา โดยอาศัยองค์ความรู้ดั้งเดิมในการแปรรูปน้ำมันงา ซึ่งผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ยังคงรักษารูปแบบของการแปรรูปน้ำมันงาจากธรรมชาติ โดยใช้พลังงานโค กระบือ และคนมาเป็นกลไกสำคัญในการผลิต เป็นองค์ความรู้ดั้งเดิมที่ถ่ายทอดมาหลายชั่วอายุคน ซึ่งผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงรักษาและสืบทอดภูมิปัญญาเหล่านี้เอาไว้ และนอกจากนี้เมื่อทางหน่วยงานของภาครัฐมีการจัดงานก็จะให้ผู้คนในชุมชนได้นำสินค้าของตนออกไปจำหน่าย กลุ่มอัดน้ำมันงานั้นมีจำนวนสมาชิก 74 คน (สิริพร เทพประสาน, สัมภาษณ์, 20 พฤศจิกายน 2552)

- กลุ่มตัดเย็บเสื้อผ้าไทยใหญ่ “เสื้อโต” เป็นการรวมกลุ่มกันของผู้คนในพื้นที่ชุมชนที่มีองค์ความรู้ในการตัดเย็บเสื้อโต เสื้อโตถือเสื้อที่ใส่แล้วแสดงถึงเอกลักษณ์ของความเป็นชนชาติไทยใหญ่ ในการตัดเย็บเสื้อโตนั้น จะต้องอาศัยความรู้ความชำนาญและความสารถในการทำค่อนข้างสูง เพราะลายโตที่ปักนั้นจะมีความละเอียดและประณีต ซึ่งการปักลายโตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนนั้นจะเป็นการใช้มือปักแทนการใช้เครื่องจักร ซึ่งทำให้ลายของเสื้อโตออกมาละเอียดประณีต และนอกจากนี้เมื่อทางหน่วยงานของภาครัฐมีการจัดงานก็จะให้ผู้คนในชุมชนได้นำสินค้าของตนออกไปจำหน่าย กลุ่มตัดเย็บเสื้อโตมีจำนวนสมาชิก 17 คน (ทองอ่อน ภักดีกำสาม, สัมภาษณ์, 26 พฤศจิกายน 2553)

จากความหลากหลายของทรัพยากรธรรมชาติที่ที่อยู่ในพื้นที่ชุมชน ความหลากหลายทางด้านขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ความเชื่อ และการประกอบอาชีพของผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูมีความหลากหลายทางด้านภูมิปัญญาที่ถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุคน โดยเฉพาะภูมิปัญญาในด้านการประกอบอาชีพจากผลผลิตทางการเกษตร ที่สั่งสมสืบทอดต่อกันมาจากบรรพบุรุษอย่างยาวนาน ภูมิปัญญาดังกล่าวนี้นี้ได้รับการพิสูจน์แล้วว่ามีความสำคัญที่ควรจะต้องรักษาและถ่ายทอดไว้ให้คงอยู่กับพื้นที่ชุมชนที่มีวิถีชีวิตที่ต้องพึ่งพิงอยู่กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเหล่านี้สืบต่อไป การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการ

ประกอบอาชีพ ทำให้ผู้คนในพื้นที่ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรให้เกิดอยู่กับวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนในการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยยึดหลักแนวคิดเศรษฐกิจแบบพอเพียงไม่กอบโกย ปัจจัยเหล่านี้ทำให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้สูง

6.3 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยภาครัฐ

จากการที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ยังคงมีมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าอยู่ภายในพื้นที่ชุมชน จึงเป็นที่สนใจให้หน่วยงานต่างๆ จากทางภาครัฐเข้ามาจัดการมรดกทางวัฒนธรรมภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู จากการสำรวจ สัมภาษณ์ และสังเกตการณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่ามีเพียงกลุ่มเดียวที่ยังคงอยู่ คือ

กลุ่มเกษตรกรผู้ทำนา เป็นการรวมกลุ่มกันของกลุ่มเกษตรกรผู้ทำนาในพื้นที่ชุมชน เพื่อแก้ไขปัญหาและช่วยเหลือกันในกลุ่มสมาชิกผู้ทำนาให้ได้ผลผลิตที่สมบูรณ์ พอเพียงพอต่อการดำรงชีวิต ก่อตั้งขึ้นเมื่อ 30 ธันวาคม 2518 จัดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายขึ้นกับสำนักงานเกษตรจังหวัด เพื่อให้สมาชิกดำเนินกิจกรรมร่วมกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม บริหารงานโดยคณะกรรมการ ซึ่งมีกำนันเป็นประธานโดยตำแหน่ง และคณะกรรมการดำเนินงาน 6 คน มีทุนในการดำเนินงาน 100,000 บาท การสมัครสมาชิกกลุ่มจะต้องเสียค่าธรรมเนียมแรกเข้า 20 บาท และค่าหุ้นจำนวน 50 บาท จำนวน 2 หุ้น รวมเป็นเงิน 100 บาท ในกลุ่มจะมีผู้นำของแต่ละกลุ่มโดยไม่มีค่าจ้างตอบแทน การเป็นสมาชิกของกลุ่มจะได้รับการบริการด้านปุ๋ย พันธุ์พืช ยากำจัดวัชพืช ซึ่งสมาชิกของกลุ่มสามารถนำไปใช้ก่อนแล้วหลังเก็บเกี่ยวจึงนำเงินมาชำระ บทบาทของกลุ่มเกษตรกรผู้ทำนาบ้านปางหมู จะคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มสมาชิก ในเรื่องของเมล็ดพันธุ์พืชที่นำมาปลูกในท้องนา ปุ๋ย ยากำจัดวัชพืช และแมลง โดยสามารถหยิบยืมไปใช้ได้ก่อนพอขายผลิตได้แล้วจึงค่อยนำมาคืน รวมทั้งมีการให้คำแนะนำแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ใหม่ๆ ของผู้คนในกลุ่มอีกด้วย กลุ่มเกษตรกรผู้ทำนานั้นจะได้รับการสนับสนุนเมล็ดพันธุ์จากเกษตรจังหวัดเป็นประจำต่อเนื่องกันทุกปี

นอกเหนือจากการการรวมกลุ่มขึ้นในพื้นที่ชุมชนแล้ว ยังมีนโยบายในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนจากหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง แต่นโยบายต่างๆ ล้วนแล้วแต่มุ่งเน้นที่จะรองรับการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวแทบทั้งสิ้น จากการสัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนพบว่า ปัญหาที่สำคัญในการพัฒนาพื้นที่ชุมชน เป็นเพียงแค่การตอบสนองความต้องการของกลุ่มบุคคลเพียงบางกลุ่มเท่านั้น คือ การขาดการประสานงานและรับฟังความคิดเห็นของผู้คนในพื้นที่ชุมชนในการวางแผนพัฒนา ทำให้ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไม่มีโอกาสที่จะเสนอแนะหรือ

แสดงความคิดเห็นต่อหน่วยงานราชการ ซึ่งบางครั้งในการพัฒนานั้นได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนโดยตรง

6.4 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมโดยองค์กรเอกชน (NGO)

จากการที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู เป็นเพียงแค่ชุมชนเล็กๆ ที่ตั้งอยู่ทางผ่านจากตัวอำเภอปายเข้าสู่ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน จึงยังไม่เป็นที่รู้จักและสนใจขององค์กรเอกชนต่างๆ ดังนั้นในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนนั้น จึงเป็นเพียงแค่การจัดการระหว่างผู้คนในพื้นที่ชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องเท่านั้น เนื่องจากองค์กรเอกชนส่วนใหญ่จะให้ความสนใจกับชุมชนที่เป็นแหล่งท่องเที่ยว เช่น อำเภอปาย บ้านห้วยฮี้ เป็นต้น

6.5 ความสัมพันธ์ระหว่างภาคที่เกี่ยวข้องในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม

กระบวนการที่สำคัญอย่างยิ่งในการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู คือ การวิเคราะห์ผู้ที่มีส่วนได้เสีย ซึ่งจากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มต่างๆ ได้แก่ กลุ่มคนในพื้นที่ชุมชน กลุ่มหน่วยงานของรัฐ และกลุ่มองค์กรเอกชน (NGO) ที่มีความสัมพันธ์ในแง่ของความร่วมมือในการกำหนดทิศทางในการพัฒนาพื้นที่นั้น ไม่มีเลย และเมื่อทำการวิเคราะห์เชิงลึก เพื่อศึกษาถึงโอกาสในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม พบว่า แนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นในระหว่างผู้คนในพื้นที่ชุมชน เนื่องมาจากในการทำกิจกรรมต่างๆ เมื่อทางหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้อง จะสร้างความแตกแยกขึ้นภายในพื้นที่ชุมชน เนื่องจากการบริหารจัดการของรัฐที่มุ่งเน้นแต่การใช้จ่ายเงินมาพัฒนา โดยไม่ได้สนใจหรือใส่ใจความต้องการที่แท้จริงของผู้คนในพื้นที่ชุมชน เมื่อมุ่งเน้นแต่เงินตรามากเกินไปก็อาจส่งผลกระทบต่อ การเปลี่ยนแปลงและวิถีความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในพื้นที่ชุมชนด้วยตนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อมีโครงการจากทางส่วนกลางเข้ามาขอรับฟังความคิดเห็นของผู้คนในพื้นที่ชุมชน ผู้คนในชุมชนเสนอไปอย่างหนึ่งแต่เมื่อโครงการของรัฐออกมาก็จะตรงข้ามกับความคิดเห็นของผู้คนในชุมชน จึงทำให้เมื่อมีโครงการจากทางส่วนกลางเข้ามาผู้คนในพื้นที่ชุมชนจะไม่ค่อยให้ความร่วมมือสักเท่าไร

นอกจากนี้ การที่หน่วยงานของภาครัฐไม่ได้ศึกษาวิถีชีวิต พื้นฐานทางวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ในพื้นที่ชุมชนอย่างแท้จริง เช่น ความต้องการที่จะก่อสร้างศูนย์เรียนรู้วัฒนธรรมไทยใหญ่ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเรียนรู้แบบครบวงจร ขึ้นในพื้นที่ชุมชน โดยใช้พื้นที่นาสาธารณะหรือนาผู้ดูแลวัด (ปุจฉง) ในการก่อสร้าง ซึ่งนาสาธารณะเหล่านี้

ควรที่จะรักษาเอาไว้ เพื่อให้ลูกหลานได้เรียนรู้ถึงประวัติศาสตร์ความเป็นมาของชุมชน ไม่ใช่เป็นเพียงการก่อสร้างสิ่งก่อสร้างขนาดใหญ่ในพื้นที่ชุมชน และถูกปล่อยให้ร้างไป เนื่องจากวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงมีวิถีชีวิต แบบสังคมเกษตรกรรมในชีวิตประจำวันอยู่แล้ว โดยไม่ต้องจัดฉากให้เกิดการเรียนรู้ เพราะในปัจจุบันวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงดีอยู่ การพัฒนาในลักษณะนี้เป็นความต้องการจากเจ้าหน้าที่ส่วนกลางมากกว่าความต้องการของผู้คนในพื้นที่ชุมชน สิ่งต่างๆ เหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ รวมทั้งขนบธรรมเนียม ประเพณีไทยใหญ่ดั้งเดิม และอาจก่อให้เกิดการสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าในพื้นที่ชุมชนต่อไปได้

จากผลการวิเคราะห์สรุปได้ว่า จากนโยบายการพัฒนาดังกล่าวผู้ที่ได้รับผลประโยชน์มากที่สุดคือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องที่จัดทำโครงการเพียงเท่านั้น แต่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนนั้น อาจเป็นผู้ที่ได้รับผลกระทบและสูญเสียพื้นที่ที่มีคุณค่าในชุมชน รวมทั้งอาจสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่าที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนเหล่านี้ไป

ตารางที่ 6.5 ตารางสรุปการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

มรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นรูปธรรม (Tangible Cultural Heritage)	องค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นภายในพื้นที่ชุมชน			บทบาท	กระบวนการ	ปัญหา
	องค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ		องค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ			
	หน่วยงานภาครัฐ	ผู้คนในพื้นที่ชุมชน	ผู้คนในพื้นที่ชุมชน			
วัดปางหมู	กรมศิลปากร		พระสงฆ์ ผู้ดูแลวัด ผู้เฒ่าผู้แก่	สืบทอดและรักษาวัดปางหมูให้คงอยู่สืบต่อไป	- ถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนรุ่นหลังเห็นคุณค่าและความสำคัญของวัดปางหมู	-
พระธาตุปางหมู	กรมศิลปากร		พระสงฆ์ ผู้ดูแลวัด ผู้เฒ่าผู้แก่	สืบทอดและรักษาบูรณะพระธาตุปางหมู	- ประสานความร่วมมือระหว่างผู้คนในชุมชนในการบูรณะองค์พระธาตุปางหมู	ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไม่ค่อยให้ความร่วมมือกับภาครัฐ
หอเจ้าเมือง			พระสงฆ์ ผู้ดูแลหอเจ้าเมือง ผู้เฒ่าผู้แก่	สืบทอดและรักษาหอเจ้าเมือง	- ถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนรุ่นหลังเห็นคุณค่าและความสำคัญของหอเจ้าเมือง	-
หอเจ้าฝ่าย			พระสงฆ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ แก่ฝ่าย	สืบทอดและรักษาหอเจ้าฝ่าย	- ถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนรุ่นหลังเห็นคุณค่าและความสำคัญของหอเจ้าฝ่าย	-
ท้าวหังสี			พระสงฆ์ ผู้ดูแลวัด ผู้เฒ่าผู้แก่	สืบทอดและรักษาท้าวหังสี	- ถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนรุ่นหลังเห็นคุณค่าและความสำคัญของท้าวหังสี	-

ที่มา : จากการวิเคราะห์การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

ตารางที่ 6.6 ตารางสรุปการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู (ต่อ)

มรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นรูปธรรม (Tangible Cultural Heritage)	องค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นภายในพื้นที่ชุมชน		บทบาท	กระบวนการ	ปัญหา	
	องค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็นทางการ					องค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่ เป็นทางการ
	หน่วยงานภาครัฐ	ผู้คนในพื้นที่ ชุมชน				ผู้คนในพื้นที่ชุมชน
เสาไ้บ้าน			พระสงฆ์ ผู้ดูแลหอเจ้าเมือง ผู้ เฒ่าผู้แก่	สืบทอด รักษา และรักเสา ไ้บ้าน	ถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมให้ เด็กและเยาวชนรุ่นหลังเห็นคุณค่า และความสำคัญของเสาไ้บ้าน	
เจดีย์วัดร้าง	กรมศิลปากร		พระสงฆ์ ผู้ดูแลวัด ผู้เฒ่าผู้แก่	สืบทอด รักษา และเจดีย์ ร้างท้ายหมู่บ้าน	ประสานความร่วมมือระหว่างผู้คน ในชุมชนในการบูรณะวัดร้างท้าย ชุมชน	ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไม่ คอยให้ความร่วมมือกับ ภาครัฐ
ป่าชุมชน	เจ้าหน้าที่อุทยาน		พระสงฆ์ ผู้เฒ่าผู้แก่	สืบทอดและรักษาป่า ชุมชนให้คงอยู่กับพื้นที่ ชุมชน	ให้ข้อมูลในการใช้ทรัพยากรทาง ธรรมชาติอย่างยั่งยืน	ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไม่ คอยให้ความร่วมมือกับ ภาครัฐ
เถียงนา			ผู้เฒ่าผู้แก่	สืบทอดและรักษาเถียงนา	ถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมให้ เด็กและเยาวชนรุ่นหลังเห็นคุณค่า และความสำคัญของเถียงนา	
เหมืองฝาย	อบต.ปางหมู		แก๊งฝาย	สืบทอดและรักษาเหมือง ฝาย	ถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมให้ เด็กและเยาวชนรุ่นหลังเห็นคุณค่า และความสำคัญของเหมืองฝาย	

ที่มา : จากการวิเคราะห์การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

ตารางที่ 6.7 ตารางสรุปการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู (ต่อ)

มรดกทางวัฒนธรรม ที่เป็นรูปธรรม (Tangible Cultural Heritage)	องค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นภายในพื้นที่ชุมชน			บทบาท	กระบวนการ	ปัญหา
	องค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นอย่างเป็น ทางการ		องค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นอย่างไม่ เป็นทางการ			
	หน่วยงานภาครัฐ	ผู้คนในพื้นที่ ชุมชน	ผู้คนในพื้นที่ชุมชน			
ลำนํ้าปาย	อบต.ปางหมู		พระสงฆ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ แก่ฝ่าย	สืบทอดและรักษาลำนํ้า ปาย	ถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมให้ เด็กและเยาวชนรุ่นหลังเห็นคุณค่าและ ความสำคัญของลำนํ้าปาย , ออก ข้อบัญญัติท้องถิ่น	
ลำนํ้าแม่สะงา	อบต.ปางหมู		พระสงฆ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ แก่ฝ่าย	สืบทอดและรักษาลำนํ้าแม่ สะงา	ถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมให้ เด็กและเยาวชนรุ่นหลังเห็นคุณค่าและ ความสำคัญของนํ้าแม่สะงา , ออก ข้อบัญญัติท้องถิ่น	
ห้วยจอง	อบต.ปางหมู		พระสงฆ์ ผู้เฒ่าผู้แก่ แก่ฝ่าย	สืบทอดและรักษาห้วยจอง	ถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมให้ เด็กและเยาวชนรุ่นหลังเห็นคุณค่าและ ความสำคัญของลำนํ้าห้วยจอง	
เรือนไทยใหญ่	อบต.ปางหมู		ผู้เฒ่าผู้แก่	สืบทอดและรักษาเรือน ไทยใหญ่	ถ่ายทอดองค์ความรู้และส่งเสริมให้ เด็กและเยาวชนรุ่นหลังเห็นคุณค่าและ ความสำคัญของเรือนไทยใหญ่ , ออก ข้อบัญญัติท้องถิ่น	

ที่มา : จากการวิเคราะห์การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชน

6.6 การจัดการการท่องเที่ยวโดยผู้คนภายในพื้นที่ชุมชน

จากการสำรวจ สังเกตการณ์ และสัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางมูยังคงรักษามรดกทางวัฒนธรรมภายในพื้นที่ชุมชนของตนเอาไว้ จากนโยบายและแผนการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ส่งเสริมให้เป็นเมืองท่องเที่ยว ทำให้ในแต่ละปีมีนักท่องเที่ยวได้เดินทางเข้ามายังจังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจำนวนมาก ทำให้ชุมชนไทยใหญ่หลายแห่งได้รับผลกระทบจากการท่องเที่ยว และสูญเสียเอกลักษณ์ความเป็นชนชาติไทยใหญ่ดั้งเดิมไป รวมไปถึงการอพยพย้ายถิ่นดั้งเดิม และมีการขายที่ดินให้กับคนนอกเข้าไปอยู่แทน ทำให้วิถีชีวิตชาวไทยใหญ่สูญหายไป ดังเช่นอำเภอปาย (ท่านพระครูอนุกตสังขกิจ, สัมภาษณ์, 6 ธันวาคม 2552) จากผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ถึงแม้ว่าชุมชนไทยใหญ่บ้านปางมู ยังคงเป็นชุมชนที่นักท่องเที่ยวไม่ได้ความสนใจ หรือภาครัฐไม่ได้ผลักดันให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเหมือนดังเช่นชุมชนอื่นๆ แต่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนก็รู้สึกหวาดกลัวต่อผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว เนื่องจากพื้นที่ชุมชนมีรีสอร์ตตั้งอยู่ด้วยกันถึงสองแห่ง จึงได้มีการประชุมชุมชนปรึกษารื้อถอนกันขึ้น เพื่อป้องกันไม่ให้ชุมชนสูญเสียเอกลักษณ์ความเป็นไทยใหญ่ไป

6.6.1 การป้องกันและเตรียมพร้อมการท่องเที่ยว

เนื่องจากชุมชนไทยใหญ่บ้านปางมู ยังคงเป็นชุมชนขนาดเล็ก และเป็นชุมชนทางผ่าน จึงไม่ค่อยมีนักท่องเที่ยวให้ความสนใจมากนัก ประกอบกับไม่ได้รับการส่งเสริมที่ชัดเจนเหมือนชุมชนอื่นๆ แต่ถึงอย่างไรก็ตามการที่มีรีสอร์ตเข้ามาตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชน รวมทั้งการพบเห็นตัวอย่างของชุมชนอื่นๆ ที่ได้จับผลกระทบจากการท่องเที่ยว ผู้คนในพื้นที่ชุมชนจึงได้ตื่นตัว และตระหนักถึงปัญหาดังกล่าว จึงได้รวมตัวกันขึ้นเพื่อกำหนดมาตรการในการป้องกันผลกระทบจากการท่องเที่ยว ซึ่งผู้คนในพื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่เป็นผู้คนที่เกิดและโตอยู่ในพื้นที่ชุมชน จึงมีความห่วงแหนและรักษามรดกทางวัฒนธรรมเอาไว้ โดยพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน หัวหน้ากลุ่มบ้านหัวหน้าองค์กรชุมชน รวมทั้งผู้คนในพื้นที่ชุมชนจึงได้ประชุมและปรึกษารื้อถอนที่วัดปางมู เพื่อกำหนดแนวทางในการจัดการการท่องเที่ยวจะเกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชน (การสังเกตการณ์, วัดปางมู, 30 สิงหาคม 2552) ดังต่อไปนี้

1) วัดปางมูจะไม่เปิดรับนักท่องเที่ยวสำหรับเข้ามาอนพักค้างคืน แต่สามารถเข้ามาเที่ยวชมในช่วงเวลากลางวัน หรือช่วงที่มีงานประเพณีเท่านั้น เนื่องจากชุมชนหลายแห่งในตัวเมืองได้เปิดวัดสำหรับเป็นที่พักนักท่องเที่ยว แล้วนักท่องเที่ยวได้มีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม เช่น

ดื่มสุรา ส่งเสียงดัง เล่นการพนัน รวมไปถึงการพลอดรักกัน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ก่อให้เกิดการเสื่อมคุณค่าของสถานที่ และเกิดเป็นความขัดแย้งระหว่างวัดกับชุมชน พระสงฆ์ควบคุมพฤติกรรมเหล่านี้ไม่ได้ก็ทำให้เกิดเป็นช่องว่างระหว่างผู้คนในชุมชนกับพระพุทธศาสนา ดังนั้นทางท่านเจ้าอาวาสและผู้คนในชุมชน จึงมีนโยบายที่ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้นโดยไม่เปิดวัดให้เป็นสถานที่พักผ่อนท่องเที่ยวทั้งชาวไทยใหญ่ชาวต่างประเทศ

2) การยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม คือ การหยุดกิจกรรมในวันพระ จากการที่ผู้คนในชุมชนเชื่อว่า วันพระเป็นวันที่เทวดาพักผ่อน และต้องไปทำบุญที่วัดในตอนเช้า ในการทำกิจกรรมต่างๆ ทั้งการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนและการทำเกษตรกรรมก็จะหยุดในทุกวันพระ ถึงแม้จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชมก็จะไม่มีการทำกิจกรรม เนื่องจากเป็นขนบธรรมเนียมและความเชื่อดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมา เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กับการเรียนรู้ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยใหญ่ดั้งเดิมด้วย

3) การปรับปรุงซ่อมแซมมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมไทยใหญ่ดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน โดยเมื่อสิ่งก่อสร้างต่างๆ เช่น หอเจ้าเมือง หอวานปะลึก ชำรุดทรดโทรม ผู้นำชุมชนและผู้คนในพื้นที่ชุมชนก็จะปรึกษารื้อหรือและช่วยเหลื ปรับปรุงซ่อมแซมขึ้น โดยมีผู้เฒ่าผู้แก่เป็นผู้ที่มีบทบาทในการกำหนดรูปแบบของมรดกทางวัฒนธรรม ให้คงลักษณะและรูปแบบเดิมเอาไว้

4) การส่งเสริมดูแลบริเวณพื้นที่ด้านหน้าเรือนพักอาศัย ให้มีความสะอาดเรียบร้อยและดูสวยงาม นอกจากนี้ในทุกหนึ่งเดือนก็จะมีการทำกิจกรรมร่วมกันภายในพื้นที่ชุมชน คือ การทำความสะอาดพื้นที่ถนนภายในชุมชน โดยการตัดหญ้าและจัดเก็บขยะ เพื่อเป็นการส่งเสริมให้สภาพแวดล้อมภายในพื้นที่ชุมชนยังคงมีความสวยงามและสะอาดตา

5) การร่วมมือกันการป้องกันพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม โดยการจัดตั้งเยาวชนที่เป็นตัวแทนของเด็กและเยาวชนเฝ้าระวังพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมภายในพื้นที่ชุมชน เนื่องจากเคยมีเหตุการณ์นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศได้เคยใส่ชุดว่ายน้ำลงเล่นแม่น้ำปาย จึงทำให้เป็นพฤติกรรมที่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนไม่ยอมรับ ดังนั้นจึงต้องมีการจัดตั้งตัวแทนเยาวชนมาเป็นผู้สอดส่องดูแลพฤติกรรมเหล่านี้ เมื่อพบเห็นให้แจ้งกับกำนัน หรืออาสาสมัครชุมชน เพื่อส่งทางการดำเนินการตามกฎหมายต่อไป

6) การประสานความร่วมมือกับเจ้าของรีสอร์ท ในเรื่องของการกำหนดความเร็วของยานพาหนะที่ขับผ่านพื้นที่ชุมชน โดยให้เจ้าของรีสอร์ทประกาศแจ้งเตือนให้ผู้ที่มาพักอาศัยแจ้ง

เดือนในเรื่องของขยายพาหนะที่ผ่านเข้าออก เพื่อไม่ให้เกิดอุบัติเหตุและรบกวนวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน

7) การจัดตั้งคณะกรรมการชุมชนขึ้นมาเพื่อจัดการการท่องเที่ยว โดยเมื่อมีนักท่องเที่ยวเข้ามาภายในพื้นที่ชุมชน จะได้รับการดูแลความเรียบร้อยจากคณะกรรมการชุมชน

จากการกำหนดแนวทางการจัดการการท่องเที่ยวภายในพื้นที่ชุมชนร่วมกันดังกล่าว และผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงปฏิบัติร่วมกันอย่างเคร่งครัด ทำให้ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงรักษามรดกทางวัฒนธรรมของตนเอาไว้ได้ และผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงรักษาวิถีชีวิตของผู้คนในชุมชน โดยไม่ถูกคุกคามจากนักท่องเที่ยวที่อาจเข้ามาเปลี่ยนแปลงพื้นที่ชุมชน

6.6.2 ความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนชุมชนกับภาครัฐในการจัดการท่องเที่ยว

จากการสังเกตการณ์และสอบถามผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชน พบว่า หน่วยงานของทางภาครัฐเคยจะเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมการท่องเที่ยวขึ้นภายในพื้นที่ชุมชน แต่ภายหลังจากการประชุมร่วมกับผู้คนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนนั้น ได้ก่อให้เกิดเป็นความขัดแย้งระหว่างหน่วยงานของรัฐกับผู้คนในพื้นที่ชุมชนขึ้น เนื่องจากเจ้าหน้าที่ของรัฐจะเข้ามาเปลี่ยนแปลงรูปแบบของประเพณีปอยส่างลอง ซึ่งส่างลองจะต้องชื้อคอเท่านั้น แต่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะเปลี่ยนเป็นส่างลองชื้อม้า ซึ่งเป็นการขัดแย้งกับขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม รวมไปถึงการที่นำคนต่างถิ่นมาเหล่ในงานปอยส่างลอง ก็ไม่เป็นที่ยอมรับ เนื่องจากการเหล่ไม่ใช่เป็นประเพณีไทยใหญ่ท้องถิ่น นอกเหนือจากการนี้ การที่หน่วยงานของรัฐจะเข้ามาก่อสร้างสะพานข้ามแม่น้ำปาย ระหว่างพื้นที่ชุมชนกับพื้นที่เกษตรกรรมให้เป็นสะพานคอนกรีต ก็ได้รับการต่อต้านจากผู้คนในพื้นที่ชุมชน เนื่องจากการก่อสร้างสะพานคอนกรีตจะทำให้สูญเสียเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของผู้คนในพื้นที่ชุมชน

จากการศึกษาภายในพื้นที่ชุมชน พบว่า ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงยึดถือและรักษามรดกทางวัฒนธรรมของตนเอาไว้ เนื่องจากผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยใหญ่ดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมา และผู้คนในพื้นที่ชุมชนเป็นชุมชนเข้มแข็งที่หวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมของตนเอาไว้ แต่ถึงอย่างไรก็ตามการที่พื้นที่ชุมชนสามารถเข้าถึงได้ง่าย และมีสี่ลอร์ทตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนถึงสองแห่ง ดังนั้น เมื่อการเปลี่ยนแปลงที่จะมาถึงในวันข้างหน้า จึงควรมีมาตรการและแนวทางในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชน เพื่อเป็นการป้องกันและรักษามรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนให้คงอยู่สืบทอดต่อไป

6.7 ศักยภาพ ปัญหา และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงชุมชน

จากการศึกษาถึงคุณค่า เอกลักษณ์ของมรดกทางวัฒนธรรม รวมไปถึงการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ประกอบกับข้อมูลที่ได้จากการสำรวจ สัมภาษณ์ และสอบถามผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ทำให้ทราบถึงศักยภาพ ปัญหา และแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงที่พบภายในพื้นที่ชุมชน และสภาพปัญหาที่จะเกิดขึ้น โดยมีปัจจัยทั้งภายในและภายนอกที่เข้ามาส่งเสริมให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ดังนั้น ในการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะมาถึงอย่างรวดเร็ว จึงควรที่จะต้องทำการศึกษาศักยภาพ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง และปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงที่มาถึงอย่างรวดเร็ว ควบคู่ไปกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมให้เหมาะสมภายในพื้นที่ชุมชนได้อย่างเหมาะสมต่อไป

6.7.1 ศักยภาพในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

พื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู เป็นชุมชนที่มีรูปแบบและการตั้งถิ่นฐานเฉพาะทางการตั้งถิ่นฐานในอดีตได้อย่างชัดเจน จากรูปแบบของการตั้งถิ่นฐานบนพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาริมแม่น้ำปาย ภายใต้คติความเชื่อที่มีต่อสภาพแวดล้อมของสังคมเกษตรกรรมที่ส่งผลให้เกิดระบบกิจกรรม การใช้พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ จนเอื้ออำนวยให้เกิดเป็นวิถีชีวิตและวัฒนธรรมที่งดงาม ประกอบกับวิสัยทัศน์การพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้เป็น “เมืองท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ยั่งยืน ยกกระดับคุณภาพชีวิต พัฒนาบนเศรษฐกิจแห่งความพอเพียง” ตามศักยภาพที่มีอยู่ภายในพื้นที่ชุมชน สามารถแบ่งได้ดังนี้

1) ศักยภาพทางการท่องเที่ยวในระดับชุมชนและพื้นที่โดยรอบ

ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ตั้งอยู่บนพื้นที่ราบระหว่างหุบเขาริมแม่น้ำปายในดินแดนของเมืองสามหมอก หรือเมืองแม่ฮ่องสอน เป็นจังหวัดที่ตั้งอยู่ห่างไกล มีลักษณะภูมิประเทศเป็นหุบเขาและป่าไม้ที่มีความอุดมสมบูรณ์ ตั้งอยู่ในหุบเขาที่มีหมอกปกคลุมตลอดทั้งปี โดยในฤดูฝนจะมีฝนตกชุก และฤดูหนาวจะมีอากาศที่หนาวจัด จึงนับได้ว่าเป็นเมืองที่มีศักยภาพทางการท่องเที่ยวที่ผู้คนในต่างแดนนิยมเข้ามาสัมผัสและเยี่ยมชมวิถีชีวิตแบบธรรมชาติ และขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยใหญ่ดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมา รวมทั้งลักษณะทางสถาปัตยกรรมไทยใหญ่ที่ตั้งกระจายอยู่โดยรอบของตัวเมือง เป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจของผู้คนทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเข้ามาท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก

จากการที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมวยังคงรักษามรดกทางวัฒนธรรมของตนเองไว้ และเป็นชุมชนที่ยังคงรักษาวิถีชีวิตแบบเกษตรกรรมภายในพื้นที่ชุมชนของตนเองไว้ได้ (รูปที่ 6.8)

ท่ามกลางกระแสการพัฒนาโดยรอบพื้นที่ชุมชน และมีรีสอร์ทตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนด้วยกันถึงสองแห่ง และต่อปีมีนักท่องเที่ยวเข้ามาเป็นจำนวนมาก ซึ่งอาจทำให้พื้นที่ชุมชนบ้านปางหมูอาจกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่สำหรับนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาสัมผัสและเรียนรู้วิถีชีวิตของชาวไทยใหญ่อั้งเดิมได้ แทนอำเภอปายที่สูญเสียเอกลักษณ์วัฒนธรรมไทยใหญ่ในพื้นที่ของตนไป การพัฒนาที่ส่งเสริมในเรื่องของการท่องเที่ยวจนมากเกินไป จนลืมนึกถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมดั้งเดิมว่าเป็นเช่นไร

รูปที่ 6.8 แสดงพื้นที่เกษตรกรรมที่โอบล้อมพื้นที่ชุมชนเอาไว้

2) ศักยภาพด้านพื้นที่ชุมชน

จากการที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู มีสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติโอบล้อมโดยรอบพื้นที่ชุมชน และผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงรักษาพื้นที่เกษตรกรรม รูปแบบและวิถีการดำรงชีวิตของชาวไทยใหญ่อั้งเดิมเอาไว้ รวมไปถึงการรักษามรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่ของตนเอาไว้ ทั้งลักษณะทางสถาปัตยกรรมไทยใหญ่อั้งเดิม ได้แก่ เรือนไทยใหญ่ วัดปางหมู พระธาตุปางหมู วัดร้าง "จองห่าง" หอเจ้าเมือง เส้าใจบ้าน หอเจ้าฝ่าย ท้าวทั้งสี่ สถาปัตยกรรมขนาดเล็ก ทั้งคอกวัวคอกควาย ยุงฉาง คริวไฟ เถียงนา รวมไปถึงภูมิทัศน์วัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชน ได้แก่ ภูมิทัศน์ริมสองฝั่งแม่น้ำปายและน้ำแม่สะงา ภูมิทัศน์ริมสองฝั่งถนนภายในพื้นที่ชุมชน ภูมิทัศน์บริเวณเชิงเขา และภูมิทัศน์ท้องทุ่งนา ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นสิ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชุมชนไทยใหญ่อั้งเดิม รวมไปถึงการรักษารูปแบบของการตั้งถิ่นฐานของผู้คนในพื้นที่ชุมชนที่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

นอกจากการที่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงรักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมภายในพื้นที่ชุมชนแล้ว ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นนามธรรมที่มีอยู่ภายในพื้นที่ชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีหย่าสี่สิบสอง ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่อั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนาน แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิต

ของผู้คนในพื้นที่ชุมชนที่มีความสัมพันธ์กับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความเชื่อในพระพุทธศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น กิจกรรมที่เกิดขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์กับวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนที่มีการปลูกพืชหมุนเวียนตลอดทั้งปี

รูปที่ 6.9 แสดงลักษณะสถาปัตยกรรมขนาดเล็ก และขนบธรรมเนียมประเพณีในพื้นที่ชุมชน

3) ศักยภาพด้านเศรษฐกิจและสังคม

ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู เป็นชุมชนเกษตรกรรมที่มีทรัพยากรทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ มีระบบนิเวศภายในพื้นที่ชุมชนที่เอื้ออำนวยต่อการพึ่งตนเองในด้านปัจจัยสี่ ทั้งที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า อาหาร รวมไปถึงการรักษาโรค ซึ่งผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงมีวิถีการดำรงชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียง มีการทำการเกษตรเพื่อการยังชีพ ผลผลิตที่ได้จากการทำเกษตรกรรมส่วนหนึ่งจะเก็บเอาไว้สำหรับบริโภคภายในครัวเรือน และผลผลิตอีกส่วนหนึ่งจะนำไปแปรรูปสำหรับเก็บไว้รับประทาน ที่เหลือถึงจะนำไปจำหน่าย เพื่อเป็นรายได้เสริมให้กับครัวเรือน การทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ยังคงรักษาและสืบทอดรูปแบบการทำอุตสาหกรรมในครัวเรือนแบบดั้งเดิม โดยใช้พลังงานธรรมชาติให้เป็นจุดเด่นในการผลิตของผู้คนในชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู นอกจากนี้ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรมไทยใหญ่ดั้งเดิมเอาไว้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเพณีหย่าสี่สิบสอง ซึ่งเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยใหญ่ดั้งเดิมที่สะท้อนให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนกับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ความเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนา และความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น สิ่งต่างๆ เหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชน

นอกจากนี้ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงเน้นการพึ่งพาตนเอง การพึ่งพาอาศัย เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับปัจจัยทางด้านวัตถุและเงินตรา แต่ยังคง

ให้ความสำคัญกับการอยู่ร่วมกันระหว่างผู้คนในพื้นที่ชุมชนด้วยกัน จึงทำให้ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู เป็นชุมชนที่สามารถพึ่งพาตัวเองได้สูงในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมชุมชน

รูปที่ 6.10 แสดงการทำเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมในครัวเรือน

4) ศักยภาพด้านการรวมกลุ่มในพื้นที่ชุมชน

นอกเหนือจากการสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมไทยใหญ่ที่คงอยู่ภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูแล้ว ภายในพื้นที่ชุมชนยังมีการจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ ซึ่งเป็นจัดตั้งองค์กรชุมชนขึ้นมาจากพื้นฐานทางด้านการเคารพศรัทธาในพระพุทธศาสนา ความเชื่อในสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น และการเป็นเครือญาติเดียวกัน โดยมีขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ดั้งเดิมมาเป็นตัวประสานความสัมพันธ์ของผู้คนในการเข้าร่วมกิจกรรม ซึ่งผู้คนในชุมชนจะยึดมั่นในผลประโยชน์ของส่วนรวมเป็นที่ตั้ง ซึ่งกลุ่มองค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมานั้น เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการมีส่วนร่วมของผู้คนในพื้นที่ชุมชนที่มีการประสานความร่วมมือกันในทุกกลุ่มวัย โดยแบ่งเพศและอายุ ในการรวมกลุ่มกันจึงก่อให้เกิดการเรียนรู้และการถ่ายทอดองค์ความรู้ต่างๆ ร่วมกัน ซึ่งเป็นการสืบทอดองค์ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมไทยใหญ่ดั้งเดิมเอาไว้

จากการที่องค์กรชุมชนดั้งเดิมที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนที่สืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานนั้น ทำให้เมื่อเกิดการทำกิจกรรมต่างๆ หรือโครงการในการพัฒนาต่างๆ ที่เข้ามาในพื้นที่ชุมชนผู้คนในพื้นที่ชุมชนจะปรึกษาหารือและแสดงความคิดเห็น โดยยึดหลักผลประโยชน์ส่วนรวมของผู้คนในพื้นที่ชุมชนเป็นสำคัญ เนื่องจากบทเรียนจากการพัฒนาจากทางภาครัฐที่ผ่านมาทำให้เกิดผลกระทบต่อนพื้นที่ชุมชน ทั้งนำท่วมพื้นที่เกษตรกรรมและพื้นที่ชุมชน จึงทำให้ผู้คนในพื้นที่ชุมชนหันมาสนใจและตื่นตัวกับโครงการต่างๆ ที่จะเข้ามาสู่พื้นที่ชุมชน โดยโครงการทุกโครงการจะต้องมีการประชุมและถามความคิดเห็นของผู้คนในพื้นที่ชุมชน

รูปที่ 6.11 แสดงศักยภาพการรวมกลุ่มของผู้คนในพื้นที่ชุมชน

6.7.2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่ชุมชน

จากการที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ตั้งอยู่ไม่ไกลจากตัวเมืองแม่ฮ่องสอนมากนัก และเป็นพื้นที่ทางผ่านจากอำเภอปายเข้าสู่ตัวเมืองแม่ฮ่องสอน ประกอบกับการเข้าถึงพื้นที่ชุมชนสามารถทำได้ง่าย เนื่องจากมีการตัดถนนผ่านพื้นที่ชุมชนด้วยกัน ถึง 2 สาย คือ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 และถนนเลี้ยวเมืองหมายเลข 108 ซึ่งอาจก่อให้เกิดแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงขึ้นในพื้นที่ชุมชน ดังนี้

1) แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านการท่องเที่ยว

จากยุทธศาสตร์การพัฒนาและวาระแห่งชาติในการพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอนให้เป็น “เมืองท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ยกกระดับคุณภาพชีวิต พัฒนาเศรษฐกิจแห่งความพอเพียง” เมืองแม่ฮ่องสอนนั้นเป็นจังหวัดที่อยู่ไกล ภูมิประเทศเป็นภูเขาและภูมิประเทศที่มีความอุดมสมบูรณ์ ตั้งอยู่หุบเขาที่มีหมอกปกคลุมตลอดทั้งปี โดยในฤดูฝนจะมีฝนตกชุกฤดูหนาวอากาศเย็น มีลักษณะภูมิประเทศที่เป็นภูเขาและธรรมชาติที่สวยงาม และเป็นที่ยู้งักของประชาชนทั่วไป โดยเฉพาะอำเภอปาย ทุ่งดอกบัวตอง บ้านรักไทย เป็นต้น

อย่างไรก็ดี แผนพัฒนาดังกล่าวได้ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างก้าวกระโดด ทำให้มีนักท่องเที่ยวหลังไหลเข้ามาสู่แม่ฮ่องสอนเป็นจำนวนมาก ก่อให้เกิดผลกระทบต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ ตั้งแต่ระดับเมืองจนมาถึงชุมชนต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำเภอปาย ภายใต้การพัฒนาที่กำลังเกิดขึ้น ถ้าไม่มีการกำหนดรูปแบบและแนวทางในการจัดการพื้นที่ชุมชนอย่างเหมาะสม เพื่อเตรียมพร้อมและรองรับการเปลี่ยนแปลงที่จะมาถึงอาจทำให้ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูสูญเสียเอกลักษณ์ของความเป็นชุมชนไทยใหญ่อย่างเช่นอำเภอปาย

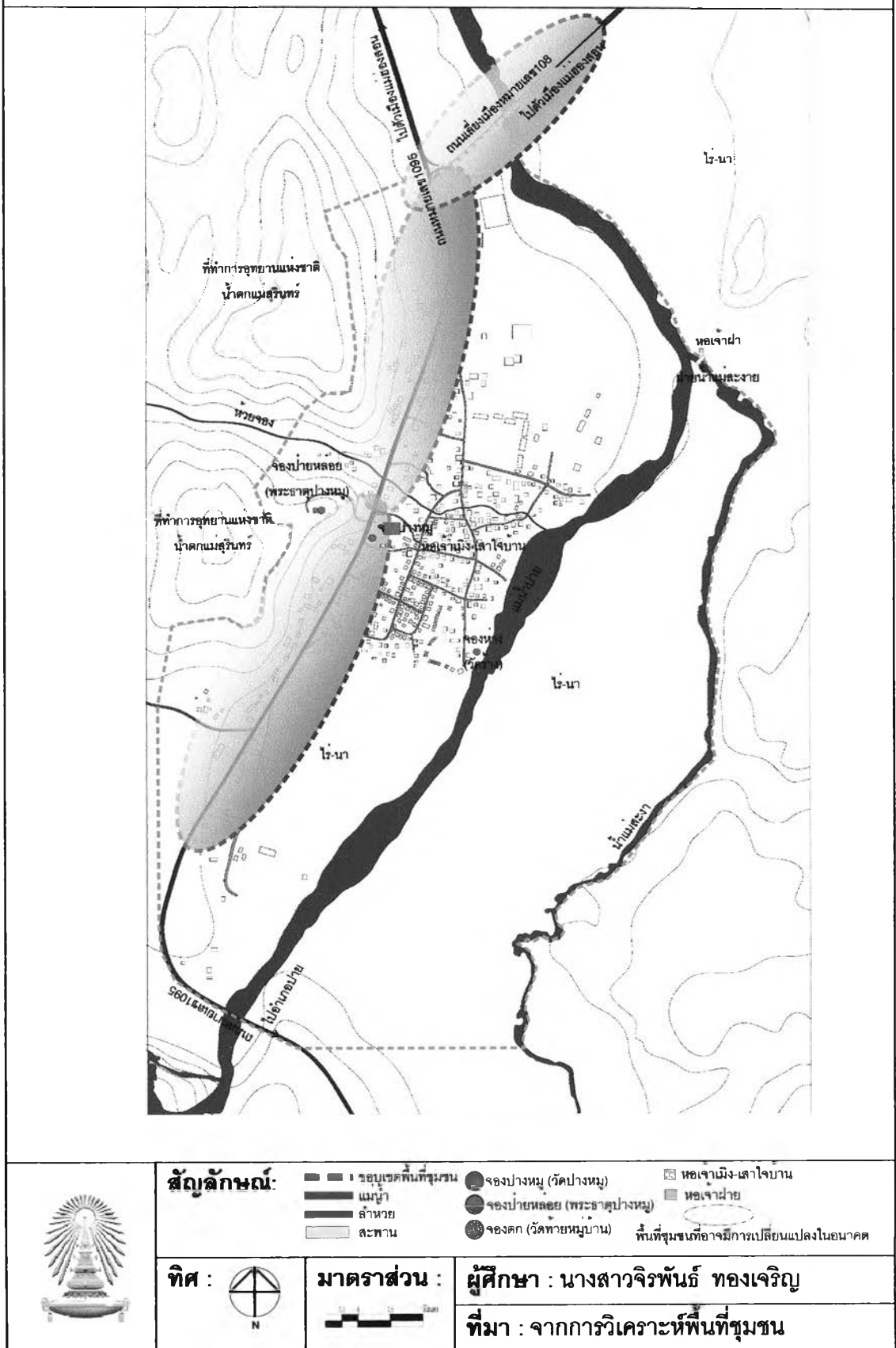
รูปที่ 6.12 แสดงวิถีชีวิตของผู้คนในอำเภอปายและผู้คนไทยใหญ่บ้านปางหมู

2) แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านกายภาพ

จากการแจกแบบสอบถามผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชน พบว่า ผู้คนในพื้นที่ชุมชนส่วนใหญ่ร้อยละ 91.97 ของจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด ยังคงเห็นคุณค่าและให้ความสำคัญ และผู้คนในพื้นที่ชุมชนร้อยละ 91.97 ยังคงรักษาและสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรม ทั้งบ้านเรือนไทยใหญ่ วัดปางหมู พระธาตุปางหมู เส้าใจบ้าน หอเจ้าเมือง หอเจ้าฝ่าย แม่น้ำปาย น้ำแม่สะงา รวมไปถึงลักษณะทางสถาปัตยกรรมขนาดเล็กที่อยู่ในพื้นที่ชุมชน เนื่องจากมรดกทางวัฒนธรรมเหล่านี้ยังคงมีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกับวิถีการดำเนินชีวิตประจำของผู้คนในพื้นที่ชุมชนในทุกกลุ่มวัย จึงทำให้ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมเหล่านี้อยู่

แต่ถึงอย่างไรก็ตาม จากการสัมภาษณ์ผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู พบว่า จากการที่ได้มีรีสอร์ทเข้ามาตั้งอยู่ในพื้นที่ชุมชนนั้น ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในพื้นที่ชุมชนเป็นจำนวนมาก ซึ่งการที่มีคนนอกเข้ามาในพื้นที่ชุมชนนั้นอาจก่อให้เกิดการขยายตัวของรีสอร์ทเพิ่มมากขึ้นในพื้นที่ชุมชน จึงควรมีการกำหนดแนวนโยบายและแนวทางในการป้องกันพื้นที่ชุมชนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อรักษาพื้นที่เกษตรกรรมที่หล่อเลี้ยงวิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนอย่างยาวนานเอาไว้ ซึ่งพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูยังคงเป็นพื้นที่ที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู เพื่อไม่ให้เกิดการสูญเสียมรดกทางวัฒนธรรมที่มีค่าเหล่านี้ไป อย่างเช่นชุมชนไทยใหญ่อื่นๆ

แผนที่ 6.1 แสดงพื้นที่อาจเกิดการเปลี่ยนแปลงในอนาคต

รูปที่ 6.13 แสดงการเปลี่ยนแปลงพื้นที่อำเภอปายและพื้นที่เกษตรกรรมไทยใหญ่บ้านปางหมู

3) แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

จากการการศึกษาถึงจำนวนประชากรบ้านปางหมู เพื่อนำมาวิเคราะห์คาดการณ์แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภายในชุมชนบ้านปางหมู พบว่า จำนวนประชากรภายในพื้นที่ชุมชนจะมีการตั้งถิ่นฐานของจำนวนประชากรค่อยๆ เพิ่มมากขึ้นในแต่ละปี นอกจากนี้การที่มีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามายังพื้นที่ชุมชนเป็นจำนวนเพิ่มมากขึ้นทุกปี ประกอบกับนโยบายของทางภาครัฐที่ส่งเสริมให้พื้นที่ชุมชน เป็นแหล่งท่องเที่ยว สิ่งต่างๆ เหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตจากสังคมเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ อาจจะไม่ค่อยๆ ถูกกลืนกินไปด้วยวัตถุนิยม และค่านิยมอันมาจากการพัฒนาที่เข้ามาอย่างรวดเร็วจนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อระบบนิเวศวิทยาและมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนในอนาคตได้

ถึงแม้ว่านโยบายกระแสการพัฒนาทางด้านต่างๆ ที่เข้ามาอย่างรวดเร็วในยุคปัจจุบันที่ส่งผลกระทบต่อชุมชนไทยใหญ่หลายๆ แห่งในเมืองแม่ฮ่องสอนที่เริ่มมีการเปลี่ยนแปลงไป แต่จากการสัมภาษณ์เชิงลึกจากบุคคลสำคัญภายในพื้นที่ชุมชน ประกอบกับข้อมูลจากการแจกแบบสอบถามเกี่ยวกับมรดกทางวัฒนธรรมที่คงอยู่ในพื้นที่ชุมชนทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปนามธรรม (Intangible Cultural Heritage) ผู้คนร้อยละ 91.01 ยังคงรักษานับธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทยใหญ่ดั้งเดิมในรอบสิบสองเดือน พบว่า ร้อยละ 81.80 ยังคงเข้าร่วมกิจกรรมและสืบทอดกิจกรรมเหล่านี้ให้คงอยู่ เพื่อสืบทอดต่อไปยังลูกหลานในอนาคต

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าผู้คนในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูยังคงมีวิถีชีวิตที่สัมพันธ์กับธรรมชาติและสภาพแวดล้อม และเห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่คงอยู่ในพื้นที่ชุมชนของตนเอาไว้

รูปที่ 6.14 แสดงชนบธรรมเนียมประเพณีและวิถีชีวิตผู้คนในชุมชน

4) แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านองค์กรชุมชน

จากการศึกษาแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงด้านองค์กรชุมชนที่พบในพื้นที่ชุมชน พบว่า ในปัจจุบันเยาวชนที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนได้ออกมาเรียนหนังสือและทำงานในพื้นที่ต่างจังหวัดเพิ่มมากขึ้น ทำให้มีเพียงแต่เด็กและผู้คนในวัยกลางคนเท่านั้นที่อยู่ในพื้นที่ชุมชน ดังนั้นในการสืบทอดและรักษาองค์กรชุมชนดั้งเดิมที่เกิดขึ้นจากพื้นฐานทางชนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทยใหญ่ดั้งเดิมอาจสูญหายไป เนื่องจากขาดเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่เข้ามาสืบทอดองค์กรชุมชนดั้งเดิมเหล่านี้เอาไว้ นอกจากนี้ จากการพัฒนาของหน่วยงานภาครัฐที่มุ่งเน้นการใช้เงินตราเพื่อส่งเสริมการรวมกลุ่มของผู้คนในพื้นที่ชุมชนมากเกินไป อาจส่งผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตที่มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันมาเป็นการพึ่งพาความช่วยเหลือจากภาครัฐ ซึ่งอาจทำให้วิถีชีวิตของผู้คนในพื้นที่ชุมชนเปลี่ยนแปลงไป

รูปที่ 6.15 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างภาครัฐกับผู้คนในชุมชน

6.7.3 สรุปแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และทางด้านกายภาพ

จากวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ในการพัฒนาจังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่ผลักดันให้เป็นเมืองแห่งการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลให้มีนักท่องเที่ยวหลั่งไหลเข้ามาในพื้นที่จังหวัดแม่ฮ่องสอนเป็นจำนวนมาก ทำให้กระแสค่านิยมและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมขึ้นในพื้นที่ชุมชน เช่น มีนักท่องเที่ยวต่างชาติเข้ามาในพื้นที่ชุมชน แล้วทำพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม รวมทั้งแต่งกายที่ไม่เหมาะสม ทำให้เป็นทัศนียภาพและภาพลักษณ์ที่ไม่เหมาะสมแก่เด็กและเยาวชนในพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้การที่เด็กและเยาวชนที่เข้ามาเรียนหรือทำงานต่างจังหวัด แล้วรับเอาค่านิยมและวัฒนธรรมสมัยใหม่เข้ามาในพื้นที่ชุมชน ทำให้กลุ่มคนบางส่วนเริ่มไม่คอยให้ความสนใจ และเริ่มเปลี่ยนแปลงเรื่องพฤติกรรมทั้งเรื่องของการแต่งกาย รวมไปถึงคติ ความเชื่อ และขนบธรรมเนียมประเพณีอย่างแท้จริงในสมัยก่อนว่าทำอะไรอย่างไร จากการที่ความเจริญทางด้านเทคโนโลยี และค่านิยมสมัยใหม่เข้ามาในพื้นที่ชุมชนอย่างรวดเร็ว รวมทั้งการที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู นอกจากนี้ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ตั้งอยู่ไม่ไกลจากอำเภอปาย และเป็นชุมชนทางผ่านเข้าสู่ตัวจังหวัดแม่ฮ่องสอน ทำให้มีกลุ่มคนบางส่วนที่ต้องการใช้ศักยภาพที่มีอยู่ในพื้นที่ชุมชนทั้งทางด้านเอกลักษณ์ วิถีชีวิต ศิลปวัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีไทยใหญ่ในท้องถิ่นให้เป็นไปในรูปแบบของการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ เพื่อให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเที่ยวชมโดยหวังให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และมีความต้องการในการพัฒนาทางด้านวัตถุนิยมมากขึ้น เพื่อรองรับนักท่องเที่ยว เช่น การก่อสร้างศูนย์การเรียนรู้ในพื้นที่นาสาธารณะ (นาปุจอง) ยังขาดความรู้และความเข้าใจทางการอนุรักษ์อย่างแท้จริง สิ่งเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงต่อรูปแบบการใช้พื้นที่ภายในชุมชน รวมไปถึงอาจส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในพื้นที่ชุมชนที่มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ ซึ่งนักท่องเที่ยวที่เข้ามาในพื้นที่ชุมชน ต้องการที่จะศึกษาวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของผู้คนในพื้นที่ชุมชนอย่างแท้จริง

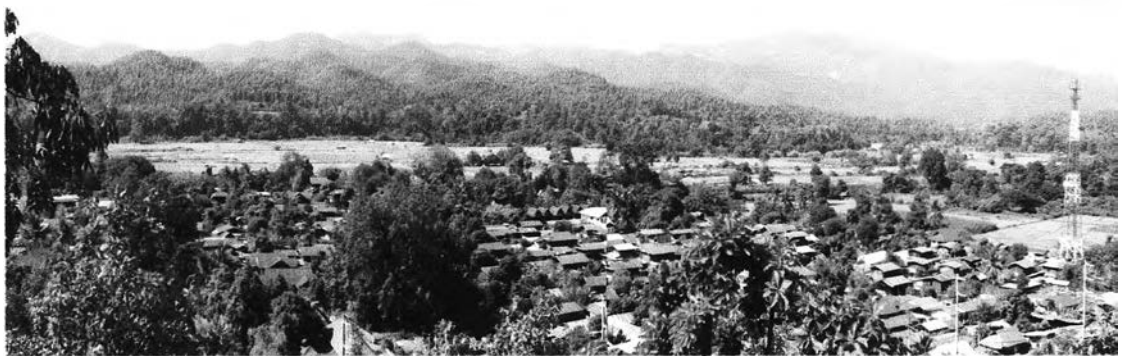
6.7.4 สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชน

จากการที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู เป็นชุมชนไทยใหญ่ดั้งเดิมที่ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังคงสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ภายในพื้นที่ชุมชนเอาไว้ จากการพัฒนาและการขยายตัวของเมืองที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ก่อให้เกิดการขยายตัวทางการคมนาคมทำให้มีการตัดถนนเลียงเมือง 108 ผ่านบริเวณพื้นที่เกษตรกรรมของผู้คนชุมชน เมื่อต้นปี 2546 ทำให้เกิดปัญหาเรื่องน้ำท่วมพื้นที่เกษตรกรรมของชุมชนเป็นประจำต่อเนื่องทุกปี (รูปที่ 6.15) นอกจากนี้การขยายตัวทางการคมนาคมสื่อสารก็ได้ก่อให้เกิดการติดตั้งเสาส่งสัญญาณ

โทรศัพท์ขึ้นภายในพื้นที่ชุมชน ทำให้เมื่อมองจากพื้นที่ชุมชนขึ้นไปยังจอบ้ายหล่อย (พระธาตุปางหมู) ทำให้เห็นเสาส่งสัญญาณโทรศัพท์ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้เมื่อมองจากพื้นที่ชุมชนลงมาก็จะเห็นเสาส่งสัญญาณโทรศัพท์ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ชุมชน ทำให้เกิดทัศนียภาพที่ไม่สวยงามขึ้นภายในพื้นที่ชุมชน นอกจากนี้เสาส่งสัญญาณโทรศัพท์ที่ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ชุมชนแล้ว (รูปที่ 6.16) รวมไปถึงนโยบายในการพัฒนาสาธารณูปโภคภายในพื้นที่ชุมชน อาจก่อให้เกิดการสูญเสียลักษณะทางกายภาพของชุมชนไทยใหญ่ดั้งเดิมได้

รูปที่ 6.16 การตัดถนนผ่านพื้นที่เกษตรกรรมก่อให้เกิดปัญหาเรื่องของน้ำท่วมพื้นที่เกษตรกรรม

รูปที่ 6.17 เสาสัญญาณโทรศัพท์ที่บดบังทัศนียภาพภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

นอกเหนือจากปัญหาทางด้านกายภาพที่พบภายในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูแล้วยังพบว่าปัญหาด้านความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนในพื้นที่ชุมชนกับหน่วยงานทางภาครัฐที่จะเข้ามาสนับสนุนส่งเสริมการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนยังคงมีปัญหาในเรื่องของความคิดเห็นที่แตกต่างกันระหว่างผู้คนในพื้นที่ชุมชนกับหน่วยงานทางภาครัฐ เมื่อทำกิจกรรมต่างๆ มักไม่ค่อยได้รับความร่วมมือจากผู้คนในพื้นที่ชุมชน

6.8 สรุปการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู

ในการศึกษาจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูนั้น พบว่า ผู้คนในพื้นที่ชุมชนได้มีการจัดตั้งองค์กรชุมชนในพื้นที่ชุมชนของตนขึ้น เพื่อสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนของตนเองไว้ ซึ่งพระสงฆ์และผู้อาวุโสในพื้นที่ชุมชน ถือว่าเป็นผู้ที่มีบทบาทที่สำคัญอย่างยิ่งในการสืบทอดและรักษามรดกทางวัฒนธรรม ทั้งมรดกทางวัฒนธรรมที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยการปลูกฝังค่านิยม ความเชื่อ ของผู้คนในพื้นที่ชุมชนให้รักหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมของตน นอกจากนี้ผู้คนในพื้นที่ชุมชนยังได้ถ่ายทอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับเด็กและเยาวชนรุ่นหลังได้ศึกษา ในทุกเย็นที่วัดปางหมูจะมีการถ่ายทอดองค์ความรู้หรือภูมิปัญญาไทยใหญ่ให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่ชุมชนเข้ามาศึกษาเรียนรู้ ซึ่งเป็นการปลูกฝังค่านิยมในการรักและหวงแหนมรดกทางวัฒนธรรมไทยใหญ่ของตน

แต่ถึงอย่างไรก็ตามจากการที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมู ตั้งอยู่ติดกับริมทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 และถนนเลียงเมือง จึงทำให้ได้รับผลกระทบจากการพัฒนาทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะอย่างยิ่งความพยายามที่จะส่งเสริมเมืองแม่ฮ่องสอนให้เป็นเมืองท่องเที่ยว ย่อมส่งผลให้เกิดนโยบายการพัฒนาพื้นที่ชุมชนที่ไม่ได้คำนึงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมไทยใหญ่ดั้งเดิม โดยเฉพาะการพัฒนาพื้นที่ชุมชนทางด้านกายภาพที่มากเกินไป ย่อมส่งผลกระทบต่อการสูญเสียเอกลักษณ์และมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชน เนื่องจากชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมามีคุณค่าในตัวเองที่สั่งสมมาอยู่แล้ว ในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมในพื้นที่ชุมชนจึงควรเป็นการจัดการอย่างยั่งยืน ที่มีการบูรณาการองค์ความรู้ระหว่างผู้คนในพื้นที่ชุมชนกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้มรดกทางวัฒนธรรมไทยใหญ่คงอยู่กับพื้นที่ชุมชนไทยใหญ่บ้านปางหมูสืบต่อไป

รูปที่ 6.18 แสดงการสืบทอดวิถีชีวิตและขนบธรรมเนียมประเพณีของผู้คนในชุมชน